

Profese učitele mateřské školy perspektivou laické veřejnosti

Nela Szarowská

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nela Szarowská**
Osobní číslo: **H200032**
Studijní program: **B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Profese učitele mateřské školy perspektivou laické veřejnosti**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se profese učitele mateřské školy.

Vymezení teoretických východisek zaměřených na vnímání role učitele mateřské školy laickou veřejností.

Příprava metodiky výzkumu, stanovení výzkumného cíle, výzkumných otázek a hypotéz.

Realizace kvantitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím dotazníku pro neučitelskou veřejnost.

Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

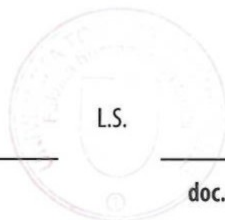
- Burkovičová, R., & Kropáčková, J. (2014). Profesionální činnosti učitelek mateřských škol ve světle současných českých výzkumů. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti*, 24(4), 562–582.
- Gordon, K. A. (2014). *Early childhood education: becoming a professional*. New York: SAGE.
- Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
- Syslová, Z. (2013). *Profesionální kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada.
- Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi: Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. et Mgr. Viktor Pacholík, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **18. listopadu 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 18. listopadu 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 25.4.2023

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá pohledem laické veřejnosti na profesi učitele mateřské školy. Hlavním cílem práce je analyzovat názory a vytvořit ucelený náhled neučitelské veřejnosti na tuto problematiku. K naplnění cílů byl realizován kvantitativně orientovaný výzkum prostřednictvím dotazníku pro neučitelskou veřejnost. Výzkumný vzorek tvořilo 114 respondentů, z toho 70,3 % žen a 29,7 % mužů. Mezi nejsilnější skupinu se řadili respondenti ve věku 15–35 let z Moravskoslezského a Zlínského kraje a kraje Vysočina. Výsledky šetření ukazují jednotný pozitivní názor laické veřejnosti napříč věkovými kategoriemi na profesi učitele mateřské školy. Laická veřejnost toto povolání považuje za důležité a náročné a také očekává, že se na těchto pozicích budou objevovat vzdělaní lidé a kvalitní učitelé, pro které bude celkový rozvoj dítěte hlavním zájmem. Data nepotvrzují přesvědčení, že mladší generace v porovnání s generací starší má mnohem otevřenější názory. Ukázal se pravý opak, kdy starší generace byla často otevřenější různým tématům než mladší respondenti.

Klíčová slova: prestiž učitele, profesní činnosti učitele MŠ, feminizace povolání

ABSTRACT

This bachelor's thesis examines the general public's view of the kindergarten teaching profession. The main aim of the thesis is to analyse the opinions and to create a comprehensive view of the non-teaching public on this issue. To achieve the objectives, a quantitative research was conducted through a questionnaire for the non-teaching public. The research sample consisted of 114 respondents, of which 70.3 % were female and 29.7 % were male. The strongest group were respondents aged 15-35 years from the Moravian-Silesian and Zlín regions and the Vysočina region. The results of the survey show a uniformly positive opinion of the general public across age categories about the kindergarten teaching profession. The lay public considers the profession important and challenging and also expects these positions to be filled by well-educated people and quality teachers for whom the overall development of the child will be a major concern. The data does not support the belief that the younger generation has more open-minded views compared to the older generation. It showed the opposite, with the older generation often being more open to different topics than the younger respondents.

Keywords: prestige of the teacher, professional activities of the kindergarten teacher, feminization of the profession

V první řadě bych chtěla poděkovat panu Mgr. et. Mgr. Viktoru Pacholíkovi Ph.D., který mě během celé tvorby práce velmi kvalitně vedl, poskytoval mi ty nejcennější rady, intenzivně se věnoval společným konzultacím a poskytl pro mé potřeby mnoho svého času. Dále bych také chtěla poděkovat všem respondentům bez kterých bych nebyla schopná svou práci dokončit. V neposlední řadě také děkuji své rodině, která mě během tvorby práce ale i celého studia silně podporovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY	12
1.2 PROFESNÍ ČINNOSTI UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	13
1.3 ROLE, KTERÉ UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY ZAUJÍMÁ	16
1.4 POŽADAVKY NA VZDĚLÁNÍ.....	17
1.5 OBOROVÉ KOMPETENCE	19
2 HISTORICKÝ KONTEXT UČITELSKÉ PROFESE	23
2.1 POSTAVENÍ UČITELE V HISTORICKÉM KONTEXTU	23
2.2 SOUČASNÝ POHLED NA PROFESI UČITELE MATEŘSKÉ ŠKOLY	25
2.2.1 Pohled učitelů mateřských škol na jejich povolání a jeho postavení ve společnosti.....	26
2.2.2 Učitel mateřské školy jako profese?	27
3 PRESTIŽ POVOLÁNÍ UČITELE	29
3.1 MÝTY O UČITELSKÉ PROFESI	30
3.2 FEMINIZACE POVOLÁNÍ UČITELE	31
3.2.1 Důvody nepoměru žen a mužů v mateřské škole.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	36
4.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	36
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	36
4.3 METODOLOGIE	37
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	37
4.5 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	38
5 VYHODNOCENÍ POLOŽEK DOTAZNÍKU	39
5.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	56
6 DISKUZE	58
7 DOPORUČENÍ DO PRAXE	60
ZÁVĚRY	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
SEZNAM TABULEK	68
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

Předškolní vzdělávání je jedním z nejdůležitějších kroků v životě dítěte. Úplně poprvé se totiž dítě setkává s cizí autoritou, poznává nové společenské role a učí se novým dovednostem. Učitel mateřské školy je právě v tomto období jedním z nejpodstatnějších lidí v životě dítěte. V dnešní době je však učitelská profese, hlavně z pohledu učitelů, velmi podceňovaná a je na ní pohlíženo s despektem. Z toho je poté možné vyvodit, že takový pohled má i celá společnost. Dle tabulek prestiže a různých statistik tomu tak ale není a učitelé se vždy řadí mezi nejvyšší pozice. Problémem však je to, že do těchto výčtů, a i výzkumů o postavení či prestiži učitelů nejsou učitelé předškolního vzdělávání tak hojně zapojováni jako to je u ostatních stupňů. I to je jeden z důvodů, proč jsem si tohle téma vybrala. Po důkladném prohledání různých zdrojů se ukázalo, že podobný výzkum nebyl proveden a vyvstala jistá absence v této problematice. Moje další motivace byla také touha toto téma otevřít a pomoci pochybujícím učitelům, jinak nahlížet na svoje povolání, prostřednictvím podložených dat, které zachycují skutečné názory laické veřejnosti. Ráda bych také učitelům navrhla několik možných řešení, jak svoje okolí přesvědčit o tom, že je nutné na toto povolání nahlížet s úctou a učitelů na tomto stupni si vážit. Moje bakalářská práce je složená z šesti kapitol, které jsou členěné na dva obsáhle celky. První z nich obsahuje teoretické vymezení různých východisek spojených s vnímáním profese učitele mateřské školy laickou veřejností a druhý se zaměřuje na zpracování, vyhodnocení a interpretaci získaných dat. V teoretické části se nachází tři kapitoly s rozdílným počtem podkapitol. Hlavními cíli teorie je vymezit profesi učitele mateřské školy, porovnat historické a současné postavení učitelů a kategorizovat faktory, které ovlivňují prestiž učitelů mateřské školy. První kapitola se zabývá obecně učitelem mateřské školy. Cílem je přesně definovat tento pojem, popsat profesní činnosti učitele mateřské školy, vytyčit hlavní role, které učitel zaujímá, popsat hlavní požadavky na vzdělání pro učitele mateřských škol a dopodrobna rozebrat problematiku vzdělání učitelů. Koncovka této kapitoly se soustředí na oborové kompetence učitele. Druhá kapitola se zajímá o historický kontext učitelské profese, nastiňuje postavení učitelů v historii a porovnává jej s dnešním pohledem na profesi. Kapitola se také věnuje pohledům samotných učitelů na jejich profesi a rozebírá problematiku označení „profese“ pro povolání učitele v mateřské škole. Třetí kapitola obsahuje témata jako je prestiž učitele, mnohdy pletoucí a zaměňující se pojmy spojené s prestiží a postavením učitele a nejčastější mýty, které o učitelské profesi v kruzích

laické veřejnosti kolují. Na konci teoretického celku se objevuje téma feminizace povolání, je nastíněn současný stav a jsou zde představené důvody nepoměru žen a mužů v mateřských školách na pozici učitel. Na toto teoretické podchycení tématu navazuje část praktická, která se zaměřuje na popis celé metodologie výzkumu. V první části jsou představené výzkumné cíle a na ně navazující výzkumné otázky. Jedná se o jeden hlavní cíl a tři vedlejší. Hlavním cílem je analyzovat názory laické veřejnosti na povolání učitele mateřské školy. Na hlavní cíl navazují tři dílčí cíle, záměrem, kterých je popsat jaké profesní činnosti učitele mateřské školy, příslušníci laické veřejnosti pokládají za nejdůležitější, zjistit, v čem laická veřejnost vidí práci učitele mateřské školy, jako náročné zaměstnání a zjistit jaké specifika vnímá laická veřejnost u mužů v učitelské profesi a žen v učitelské profesi. Dále je popsán výzkumný vzorek, charakteristika respondentů, přiblížená metoda výběru výzkumného vzorku a je zde také uveden typ vybraného výzkumu a zvolená metoda, kterou byl výzkum realizován. V další kapitole jsou interpretované výsledky, které z dotazníku vzešly, jsou dané do souvislosti a je z nich utvořený ucelený závěr. Mimo to obsahem kapitoly je také vyhodnocení výzkumných cílů a zodpovězení výzkumných otázek. V posledních dvou kapitolách se pracuje s výsledky a je vytvořena diskuse, která porovnává výsledky tohoto výzkumu a výzkumu, který se zabýval pohledem učitelů mateřských škol na své vlastní povolání. Na základě všech těchto informací je vytvořené doporučení do praxe pro učitele mateřských škol. Posléze je možné nahlédnout na použité zdroje. Literatura je vybrána taková, aby byla co nejaktuálnější ale zároveň se léta vydání zdrojů přizpůsobují řešenému tématu. Konkrétně hovořím o kapitole s historickým obsahem, ve které je využitý dobový text, pro lepší nastínění tehdejších reálií. Další publikace jsou zvolené tak, aby dokázaly hodnotně pokrýt celý obsah a vytvořily kvalitní bakalářskou práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 UČITEL MATEŘSKÉ ŠKOLY

1.1 Vymezení pojmu učitel mateřské školy

Učitel je osoba, kterou zcela jistě všichni ve svém životě potkali, a jsou i schopní učitelské povolání popsat. Dle pedagogického slovníku (Průcha, Walterová & Mareš, 2013) je učitel člověk, který povzbuzuje ostatní jedince k učení a zároveň je vede celým vzdělávacím procesem. Jedná se o jednoho z nejdůležitějších účastníků vzdělávání. Jeho dnešní vnímání se velmi liší od tradičního pohledu. Dnes se totiž již nejedná o člověka, který pouze předává poznatky, ale je také tvůrcem vzdělávacího prostředí, jeho koordinátorem a zároveň člověkem, který usměrňuje učení dětí, žáků či studentů. Významným elementem jeho práce jsou interakce s dětmi, žáky či studenty ale také s celým pracovním kolektivem a rodinou učícího se subjektu. Helus (2009) tento pojem chápe v podobném znění. Dle něj je učitel ve vztahu k dítěti vnímán jako člověk, který aktivně, svým vzděláváním, působí na edukaci dítěte a také tvrdí, že škola je prostředí, které má za úkol dětem poskytovat právě někoho, kdo dokáže ukázat jakým způsobem se orientovat ve světě, nabídne dítěti nové poznatky a vědomosti, ale také hodnoty, názory nebo postoje, které jsou důležité pro úspěšné prožití celého života. Výše jsem popsala obecně pojem učitel, jeho definice a lehce nastínila jeho moderní pojetí. V mé práci se však budu zabývat mateřskou školou a konkrétně učitelem mateřské školy, proto bych ráda na začátek uvedla zakotvení této pozice v Sbírce zákonů České republiky. Učitel mateřské školy se řadí pod zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a zní: „Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu“. Tento zákon je aktuální k 1. září 2012.

Učitel či učitelka mateřské školy je své práci osobností, která děti vede, plánuje a podněcuje činnosti. Je také rádcem, dokáže obsah vysvětlit a zvládne do jisté míry uspokojit individuální potřeby dětí. V očích vzdělávaných jedinců je vzorem na základě, kterého dokážou vnímat i sami sebe. Také představuje jisté společenské zásady, normy a vztahy (Opravilová, 2016). Kromě výše zmíněných charakteristik by měl být učitel člověkem pozitivním, energickým, kreativním a flexibilním. Autorka Syslová (2017) zmiňuje důležitou a z mého pohledu zásadní specifičnost práce učitele mateřské školy, která se týká vztahu učitele a dítěte. Dle autorky je nutné, aby si učitel vytvořil s dítětem

emocionální vztah, prostřednictvím kterého je schopné poznávat okolní svět ale i samo sebe. Je schopné vážit si druhých a učí se učit. Tato raná symbiotická vazba vymezuje vývoj sebepojetí dítěte, které se silně formuje během druhého až třetího roku.

1.2 Profesní činnosti učitele mateřské školy

Do mateřské školy se každoročně zapisují děti s velmi různými zkušenostmi, dovednostmi a schopnostmi ale také z rozdílných zázemí a kultur. Je to první oficiální instituce, do které dítě vstupuje a také je to teprve druhá sociální skupina, po rodině, do které je dítě umístěno. Jak působí učitel se velmi liší ze vzhladu na různorodost dětí, které do škol přicházejí. Práci charakterizuje také samotná mateřská škola, prostory, které má učitel k dispozici a kritéria spolupráce, kterou má mezi sebou mateřská škola a učitel nastavené (Syslová, 2017).

Profesní činnosti učitelů nejsou jednotným seznamem aktivit, které učitel v mateřské škole provádí, nýbrž se jedná o rozsáhlou škálu činností. Burkovičová a Kropáčková, (2014) vytvořily takzvaný profesiogram, který přehledně ukazuje to, jaké činnosti učitel v mateřské škole realizuje. Pro sestavení tohoto profesiogramu použily dva zdroje. Jedním z nich byly slova samotných učitelek, které podrobně sepsaly, čím se během dne zabývají, druhým zdrojem bylo vlastní pozorování v mateřských školách.

Z tohoto výzkumu vzniklo schéma, které rozčlenilo profesní činnosti učitelů do dvou kategorií. Jedná se o **činnosti přípravné** a **činnosti realizační** (Burkovičová, 2013).

Do činností přípravných autorka zařadila:

- Vzdělávání sebe sama,
- administrativu,
- plánování, přípravu a uspořádání okolností pro realizaci přímé pedagogické činnosti s dětmi,
- hodnotící činnost,
- spolupráci při řízení školy.

Do činností realizačních začlenila:

- Přímé pedagogické působení založené na předem připraveném plánu,
- profesionální péči o dítě,

- zajišťování bezpečnosti dětí,
- ochranu zdraví dítěte,
- poradenskou, metodickou, odbornou a organizační činnost.

Pro lepší přiblížení obou kategorií, jsem se rozhodla popsat konkrétní činnosti, které lze zařadit do těchto dvou skupin. Nebudu zde objasňovat všechny podskupiny, jelikož názvy některých jsou srozumitelné a není tak složité si pod nimi představit konkrétní aktivity, které učitel realizuje, avšak pár z nich je potřeba dovysvětlit.

Prvně začnu **přípravnými činnostmi učitelů** a konkrétněji představím *administrační činnosti, hodnotící činnosti a spolupráci při řízení školy*. Pod administrativními činnostmi se schovává práce s dokumenty, které se týkají jednoho dítěte nebo úzce souvisí s přímým pedagogickým působením učitelů v mateřské škole. Hodnotící činnosti se soustředí nejenom na posuzování výtvarných nebo materiálních výtvorů dětí, ale také na výsledky dětí v oblasti kognitivní, emočně-sociální a psychomotorické a rovněž se zaměřují na sebereflexi učitele, evaluaci jeho práce s dětmi a jeho přístupu k profesi. V podskupině pod názvem spolupráce při řízení školy hovoříme o činnostech, které souvisí s dekorováním a zkrášlováním třídy či péči o prostory ve kterých se pohybují děti ale i samotní učitelé (kabinety, knihovny apod.).

Realizační činnosti učitelů a názvy podskupin jsou o něco konkrétnější, avšak stále vnímám několik označení, které nejsou tak lehce čitelné. Konkrétně hovořím o podskupinách, profesionální péče o dítě a poradenské, metodické, odborné a organizační činnosti učitelů. Prvně se chci věnovat profesionální péči o dítě. Tam autorka řadí celodenní komunikaci s dětmi, ať už verbálním či neverbálním způsobem, v mateřské škole nebo mimo ni a také naplňování dětských potřeb, opět v mateřské škole nebo mimo ni. Druhá podskupina zabývající se poradenskou, metodickou, odbornou a organizační činností učitelů je charakterizována aktivitami jako spolupráce s učitelkou působící ve stejné třídě, kooperace se všemi pracovníky mateřské školy a pedagogickými pracovníky, a také s odborníky, kteří jsou s mateřskou školou propojeni, ale vyskytují se mimo instituci. Kromě všech těchto subjektů objevujících se v prostředí mateřské školy učitelé také spolupracují a komunikují se zákonnými zástupci dětí. V dalším výčtu jsou činnosti související s mentorstvím hlavně pro začínající učitele nebo studenty, kteří do mateřských škol přicházejí na praxe a činnosti spojené se zvládnutím organizace různých společenských akcí (Burkovičová, 2012). Burkovičová (2013) se ve své další publikaci

také dotkla ošemetného tématu týkajícího se častého přesvědčení veřejnosti, že učitelky v mateřské škole děti pouze hlídají. Autorka říká, že samozřejmě dohlížení na děti je zahrnuto v základních činnostech učitele mateřské školy, nicméně nejde o pouhé hlídání dětí. Učitel prostřednictvím právě takového laicky nazývaného „hlídání“ sleduje individuálně každé dítě a přizpůsobuje tomu činnosti, které s ním následně realizuje. Kromě toho dohlíží na jednotlivce, skupiny či celou třídu při vycházkách, během pohybu dětí po mateřské škole a při volných hrách dětí.

Výše jsem představila pohled autorky, která sestavila profesní činnosti přímo pro učitele mateřských škol. Nicméně je to jedna z mála autorek, která takto činnosti právě v předškolním vzdělávání zkoumala. V ostatních případech se autoři zajímali pouze o základní a střední školy. V návaznosti na tyto slova bych chtěla porovnat právě autorku Burkovičovou (2013) s autorkou Vašutovou (2004), která popsala činnosti právě pro vyšší stupně vzdělávání.

Vašutová (2004) člení profesní činnosti na deset druhů činností, které zahrnují jak činnosti vzdělávací, tak ty, které nejsou přímo spjaté s vyučováním. Jedná se o **projektování, vlastní vyučování, hodnotící činnosti, konzultační činnosti, koncepční činnosti, administrativní činnosti, operativní činnosti, styk s veřejností a spolupráce se sociálními a výchovnými partnery, seberozvoj a specifické činnosti.**

Mým cílem není zde popsat jejich přesnou náplň. Spíše bych ráda právě tyto činnosti porovnala s výčtem činností od Burkovičové a uvedla jisté rozdíly, které se u těchto dvou autorek objevují. Nelze si nevšimnout, že většina profesních činností je velmi podobná a lze je aplikovat i v předškolním vzdělávání. Profesní činnosti, kterými se liší oba tyto výčty jsou činnosti spojené se spoluprací z veřejnosti neboli **styk s veřejností**, které v profesních činnostech učitelů mateřských škol nejsou zmíněné. Burkovičová také neuvádí celostní pojmenování **specifické činnosti** jako Vašutová. Je to z toho důvodu, že tyto kategorie nelze mezi sebou porovnat, jelikož mají zcela odlišné významy. Burkovičová tento typ činností konkretizuje pro mateřské školy a popisuje je jako **profesionální péče o dítě, zajišťování bezpečnosti dítěte a ochrana zdraví dítěte.** Vašutová z druhé strany mezi specifické činnosti řadí výchovně-poradenskou činnost či vedení předmětových komisí, které se v mateřských školách neobjevují.

Z krátkého porovnání můžeme vyčíst, že profesní činnosti od autorky Vašutové (2004) jsou vcelku aplikovatelné i pro předškolní stupeň vzdělávání, avšak z mého pohledu jsou pro učitele mateřských škol příliš nekonkrétní a bylo by nutné si je z pohledu učitele

o něco lépe specifikovat. Pohled Burkovičové (2013) za to přináší jasný a reálný vhled do náplně práce učitelů mateřských škol, díky němuž je laická veřejnost schopná si konkrétně představit jaké profesní činnosti učitele mateřských škol realizují během jejich celého dne v práci. Ředitelé z tohoto výčtu mohou také čerpat a lépe vymežit činnosti, které by jejich zaměstnanci měli naplňovat. Kromě toho je to také do jisté míry nástroj reflektující práci učitele a nabízí možnost jak reflexe ze strany ředitele, tak i sebereflexe ze strany samotného učitele. Mým úkolem zde není napsat, které profesní činnosti jsou lepší či horší, jde o krátký vhled do problematiky, zakončený mým vlastním porovnáním.

1.3 Role, které učitel mateřské školy zaujímá

S předchozí kapitolou zcela jistě souvisí pojem role učitele mateřské školy, jelikož se profesní činnosti právě od těchto rolí odvíjí. Autorů, kteří tyto role popisují je mnoho, avšak pro mou práci jsem si vybrala zahraniční zdroj, který přehledně popisuje dvě role, z mého pohledu důležité, a dále jsem text doplnila českou publikací.

Jak již víme učitel je zodpovědný za vzdělávání dítěte a v jeho prvních letech života hraje nezaměnitelnou roli. Učitelé mateřských škol nezastupují pouze roli výchovně-vzdělávací, ale škála rolí, do kterých jsou zasazováni je mnohem širší. První rolí, kterou učitel v mateřské škole zastává je **role pečující**. Většina dětí, obzvláště v nízkém věku, vnímá učitele jako druhého rodiče, od kterého očekává lásku, péči, podporu a také pocit bezpečí. Učitelé, kteří tuto roli nenaplní se potýkají s dětmi, které strádají v těch nejzákladnějších potřebách, v důsledku, čeho se prostor pro vzdělávání zužuje a původní cíl předškolní výchovy a vzdělávání se ztrácí. Druhou rolí, kterou tento zdroj popisuje je **role facilitátora**. Pod tímto pojmenováním je možné vidět učitele, který dětem připravuje nabídku možností vzdělávání, poskytne dětem prostor vybrat si typ aktivity a následně je pomocí, která dětem asistuje při plnění úkolů. Pokud tyto charakteristiky učitel naplňuje je možné hovořit o učiteli facilitátorovi, a tuto roli mu přisoudit (Gordon, 2014). Syslová (2017) zahraniční publikaci doplňuje o další role a více konkretizuje toto téma. Autorka sepsala sedm rolí, které podložila modelem pedagogických rolí učitele zpracovaných paní Vašutovou a sestavila tak přehled socioprofesionálních rolí učitele mateřské školy. Jedná se o:

1. Role socializační a kultivační
2. Role angažované osobnosti

3. Role diagnostická a evaluační
4. Role projektanta
5. Role facilitátora
6. Role konzultanta
7. Role administrátora

Role socializační a kultivační je rolí ve které učitel vystupuje jako příklad pro děti. Představuje dětem základní společenské hodnoty, prezentuje chování, které je morálně správné a nastiňuje dětem fungování mezilidských vztahů. **Role angažované osobnosti** zasazuje učitele do pozice, ve které se projevuje jako osoba, která je například mediálně aktivní, realizuje projekty, které přispívají do kulturního dění, provádí přednášky nebo je oporou pro rodiče dětí. Třetí **role diagnostická a evaluační** je perfektně definována hodnotícími činnostmi o kterých jsem psala výše. Učitel zastávající tuto roli, provádí analýzu dětských zájmů a potřeb ale taky dokáže pozorovat věkové nebo individuální odlišnosti dětí, dokáže zhodnotit účinnost procesu vzdělávání a dokáže vnímat, jak se dítě proměňuje během let, či dovede odpozorovat jaké vztahy panují v dětském kolektivu. Čtvrtá role je **rolí projektanta**. V této roli je učitel osobou, která na základě pravidelného diagnostikování je schopná vytvořit individualizované vzdělávání pro každé dítě a tvoří průběh vyučovacího procesu a dokáže ho ovlivnit prostřednictvím vhodně zvolených vyučovacích strategií. **Roli facilitátora** jsem již vysvětlila výše, tudíž se jí zde nebudu více věnovat, jelikož publikace vysvětluje zcela totožný význam jako zahraniční dílo. Předposlední rolí je **role konzultanta**, ve které učitel, pokud ji zastává, je schopný pojmenovat cíle a metody práce, které aplikuje při rozvoji dětí a dokáže kooperovat a dobře komunikovat s odborníky, rodiči a dalšími pracovníky mateřské školy. Sedmou rolí je **role administrátora**, ve které učitel obstarává povinnou dokumentaci a dokumentaci s hodnotících a diagnostických činností. Dokáže vypracovat reflexi dětí, svých kolegů a je schopný i sebereflexe (Syslová, 2017).

1.4 Požadavky na vzdělání

Touto podkapitolou bych ráda navázala na první kapitolu vymezující pojem učitel mateřské školy a popsala jeden z dalších faktorů, který učitelé na jejich profesní dráze formuje. Vnímám nutnost zahrnout pohledy odborníků na toto téma, jelikož bych těmito názory ráda vyvrátila tvrzení některých příslušníků laické veřejnosti, které vplynulo

z mých rozhovorů a které tvrdí, že kvalita učitele mateřské školy není podmíněna vzděláním, ale hlavně vztahem k dětem. Z mého osobního pohledu tomu tak není a ráda bych zde přitočila pohled odborný.

Kromě jiných předpokladů, které učitel mateřské školy potřebuje k výkonu své práce, je zde jeden zásadní, a to je vzdělání. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, učitel mateřské školy může získat odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním či vyšším odborným vzděláním v akreditovaných programech vysokých či vyšších odborných škol. Mimo tyto stupně je pro učitele mateřské školy nutné, aby přinejmenším absolvovali středoškolské studium ukončené maturitní zkouškou v oboru zaměřeném na přípravu učitelů mateřských škol. Dále je možné získat vzdělání prostřednictvím studia střední školy s maturitní zkouškou v oboru orientujícím se na přípravu vychovatelů. Jsou zde i další způsoby, jak toto vzdělání získat zpravidla na středních či vyšších odborných školách, nicméně jejich popis již není potřebný pro tuto práci.

Dle docentky Syslové (2013) takto široké možnosti, jak získat odbornou kvalifikaci v oboru učitelství pro mateřské školy, jsou možnou příčinou nízké prestiže učitelů mateřských škol. Učitel mateřské školy po celou dobu vykonávání svojí práce využívá Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Z tohoto důvodu je potřeba aby nabyl znalosti, prostřednictvím vyššího vzdělání, nejenom v oblasti toho, jak vzdělávat, ale samozřejmě i ve sféře cílů a obsahu předškolního vzdělávání, zákonných norem a dokumentů týkajících se předškolního vzdělávání, širší souvislosti týkající se kurikulární reformy nebo respektující a partnerské komunikace. Na základě tohoto zjištění autorka prezentuje otázku, proč toto, v jistém pohledu, obtížné zaměstnání, je možné vykonávat pouze se středoškolským vzděláním? (Syslová, 2013) Na tuto otázku bych ráda navázala publikací paní profesorky Wiegerové a kolektivu (2015). Skupina autorů se zabývala profesionalizací učitele mateřské školy a v jedné se svých kapitol prostřednictvím již provedeného výzkumu, popisovala pozitivní vliv studia na vysoké škole, na práci učitelů mateřských škol. Výzkum, o kterém hovořím nese název „*Kvalita reflexe v profesním myšlení učitelek mateřských škol*“. Jedna z jeho výzkumných otázek se ptala na rozdíly mezi středoškolsky a vysokoškolsky vzdělanými učitelkami. Autorky se dostaly k výsledkům, které prokázaly že učitelky vysokoškolsky vzdělané jsou schopnější lépe propojit cíle s obsahem činností a také zvládnou zpracovat hodnotnější sebereflexi. Ve výzkumu je také zmíněno, že právě tyto učitelky dokázaly zmínit svoje

slabé a silné stránky a byly schopné kvalitněji reflektovat naplnění cílů než učitelky se středoškolským vzděláním. Celkový výzkum dovedností ohlížet se zpětně za svojí práci lépe vyšel pro učitelky vysokoškolsky vzdělané. Mezi největší rozdíly patřilo určitě to, jak učitelky zvládly oblast sebeuvědomění. Zatímco učitelky se střední školou slova směřovaly hlavně ke svojí osobě či k dětem, učitelky s vysokou školou se spíše zaměřovaly na nedostatky v jejich profesních kompetencích a na výsledky vzdělávání. U vysokoškolsky vzdělaných učitelek také byla vidět lepší schopnost plánovat různorodé situace na základě předchozí analýzy (Syslová & Hornáčková, 2014).

Tímto textem jsem chtěla pouze poukázat na důležitost vysokoškolského vzdělání učitelů mateřských škol, potvrdit svůj názor na toto téma a zdůraznit významnost otázky paní Syslové. Dle Wiegerové (2015) zavedení povinného vysokoškolského vzdělání by bylo možností, jak navýšit status učitelství mateřské školy a podpořit vzestup kvality našich učitelů.

1.5 Oborové kompetence

Kompetence učitele jsou v tomto kontextu myšleny jako teoretické znalosti a praktické dovednosti, které daný člověk získal studiem na střední či vysoké škole a následně je rozvíjí celoživotním vzděláváním a reflexí svých či cizích zkušeností v mateřské škole. Při rozhovorech na toto téma zcela jistě mnoho lidí napadnou kompetence, které jsou bezprostředně spojené s tím děti něco naučit. Pokud se ale na tuto oblast podíváme detailněji, dojdeme k tomu, že se jedná o velice zkreslený pohled. Učitel v dnešní době musí nejenom děti něco naučit, ale také dokázat porozumět osobnosti každého dítěte, vědět, jak funguje kvalitní škola a vést děti k tomu, aby se učili svými zkušenostmi, a neupínaly se pouze na osvojování vědomostí a memorování (Helus, 2009).

Pedagogický slovník (Průcha et al., 2013, s. 130) předkládá přesnou definici tohoto pojmu. Jedná se o „soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro výkon učitelské profese. Vztahují se k profesní, obsahové a osobnostní složce standardu učitelské profese.“

Způsobů, jakými je možné rozlišovat oborové či profesní kompetence pro učitele mateřských škol je více a popis právě těchto kompetencí, lze najít u více autorů. V dnešní době je možné vybírat jak se zahraničních, tak českých zdrojů a lze porovnat, jak se tyto zdroje liší. První zdroj, který jsem si já do své bakalářské práce vybrala, je **mapování základních kompetencí pro učitelé mateřských škol**, provedené

Evropskou komisí. Klíčové kompetence jsou zde rozřazeny do šesti kategorií, přičemž každá kategorie popisuje kompetence pro asistenty předškolního vzdělávání, pro učitele a pro vedoucí pracovníky. Vnímám za důležité zmínit, že se jedná o krátká sdělení, které by měly být pravidelně posuzovány, a i proto jsou formulované tak, aby bylo možné doložit, jestli konkrétní kompetence byla nebo nebyla naplněna. (Syslová & Borkovcová, 2022)

Pro účely mé bakalářské práce, jsem si samozřejmě vybrala kompetence určené pro učitele. První kategorie se zaměřuje na **znalosti a porozumění**. Pokud učitel disponuje touto kompetencí má povědomí o různých pedagogických zkušenostech a je schopný tyto znalosti užívat v rámci rozvoje a organizace činností prováděných v předškolním vzdělávání. Dále by měl být obeznámený s kurikulem předškolního vzdělávání, znát význam a důležitost hry v tomto vývojovém období a zvládnout individuálně pracovat s každým dítětem.

Druhá kategorie kompetencí nese název **praxe v předškolním vzdělávání a péči** a zahrnuje schopnosti jako evaluace vlastního vlivu na děti a rodiny, vnímání, jakým způsobem naše hodnoty a postoje působí na děti a jejich rodiny, řadí se zde i zvládnání kreativně a efektivně plánovat edukační prostředí a usilování o to, abychom napomohli k dětské pohodě a rozvoji. Pokud učitel má zájem tyto kompetence naplnit měl by učení dětí plánovat tak, aby probíhalo jak v rámci hry, tak i během řízených aktivit.

Dále se mapování zabývá kompetencemi, které se specializují na **práci s dětmi**. Učitel by měl dle tohoto dokumentu vytvářet podporující, a pečující vztahy, které dítě budou rozvíjet a posouvat dál. Důležitá je zde i spolupráce s ostatními pracovníky zařízení při rozvoji a učení dětí. Učitel má pozorovat pokroky dětí a vše zaznamenávat, zajistit, aby vzdělávání bylo pro rodiče dětí dostupné, přistupovat k dalším pracovníkům jako k týmu a společně tvořit takové prostředí, které je pro děti bezpečné ale zároveň podporuje jejich vzdělávání.

Čtvrtá kategorie kompetencí se soustředí na **práci s rodinami dětí** a vnímá za důležité, aby učitelé podporovali spolupráci školy a rodiny a byli pro rodiče oporou v jejich vlastním výchovně-vzdělávacím působení.

Předposlední kategorie se zajímá o **spolupráci učitelů s externími a interními kolegy**. Konkrétně se jedná o kompetence zahrnující aktivní poradenství či mentorství ze strany učitele pro asistenty a další kolegy působící v předškolním zařízení a také vědomé přebírání zodpovědnosti za vedení některých vzdělávacích činností.

Poslední kompetence tohoto mapování se specializují na **profesní rozvoj** a pokud učitel těmito kompetencemi disponuje je schopný participovat na svém vlastním profesním rozvoji, zvládne se účinně podílet na práci jak s kolegy konkrétního zařízení, tak i s dalšími učiteli, zdravotníky, sociálními pracovníky apod. Takový učitel zvládne kvalitně reflektovat svojí práci a prostřednictvím tohoto sebehodnocení podtrhnout svoje pokroky (European Commission, 2021).

Po analyzování kompetencí navržených Evropskou komisí, bych se ráda přesunula zpátky do České republiky a představila publikaci autorky Syslové, také se zabývající kompetencemi výhradně pro mateřské školy. Sestavila **model kompetencí přímo pro učitele mateřských škol**. Vnímám za důležité zmínit, že ho netvořila se záměrem podat mateřským školám jednotná pravidla jakými kompetencemi by měly učitelé disponovat nýbrž měl být spíše porovnáním pro výzkum, který se prováděl na téma sebehodnocení a hodnocení učitelů mateřských škol. I když jeho funkce zpočátku byla pouze srovnávací, po čase se uchytil tak, že se stal nástrojem pro tvorbu evaluačních systémů a kritérií v mateřských školách (Syslová, 2013). Model je složen ze třech kategorií a každá z nich zahrnuje odlišné kompetence (Syslová, 2010). Jedná se o

- **Vedení vzdělávacího procesu,**
- **komunikace a organizace vzdělávacího procesu,**
- **sebereflexe a vlastní rozvoj.**

První kategorie, **vedení vzdělávacího procesu**, zahrnuje kompetence jako

- Schopnost naplánovat činnosti tak, aby odpovídaly charakteristikám konkrétní skupiny dětí a zároveň rozvíjely jejich klíčové kompetence.
- Schopnost vybrat vhodné metody a obsah vzdělávání tak, aby odpovídaly předem určeným cílům vzdělávání.
- Způsobilost podpořit děti v samostatnosti.

Oblast **komunikace a organizace vzdělávacího procesu** zahrnuje

- Efektivní komunikaci s dětmi ale i s rodinami a svými spolupracovníky.
- Tvorbu kladného, přátelského a bezpečného klima.
- Podporu práce v týmu a spolupráce.
- Pořádání opakovaných setkání s rodiči.

V poslední oblasti **sebereflexe a rozvoje vlastní osobnosti** se samozřejmě objevuje

- Dovednost přemýšlet o své práci a dokázat na její výsledky pohlížet s, potřebnou pro hodnocení, objektivitou.
- Schopnost vědomě přebírat zodpovědnost za to jaké výkony podávají děti.
- Rozvíjet vlastní osobnost pomoci vzdělávání, knih, seminářů apod.

Oba modely, které jsem v této části popsala na sebe ve velké míře navazují a vnímám i já mnoho podobných oblastí, nicméně vypomohla jsem si textem Syslové a Borkovcové (2022), který hovoří o tom, že oba modely se soustředí na podporu individuální práce s dětmi, rozvoj dětí prostřednictvím učení učitele a v obou případech je zdůrazněna důležitost diagnostické práce učitele. Jak Evropská komise, tak paní Syslová pozitivně vnímají plánování činností a opatření bezpečného a podnětného prostředí pro další vzdělávání. Mapování kompetencí a kompetenční model kladou důraz na sebereflexi a profesní rozvoj učitelů. Autorky se v publikaci shodují, že model Syslové je v oblasti hodnocení lepší, jelikož nabízí mnohem podrobnější popis, nicméně evropské mapování kvalitněji uchopuje oblast spolupráce školy a rodiny a práci s rodiči dítěte.

Výše popsané způsoby, jak řadit kompetence učitele mateřské školy jsem vybrala z důvodu jejich aktuálnosti a jednoduché aplikovatelnosti na současné vzdělávání v mateřských školách. Cílem popisu bylo představit možnosti vnímání kompetencí učitelů mateřských škol a poukázat na různorodost v této oblasti. Samozřejmě bylo by možné uvést další autorky jako je kupříkladu Vašutová či Nezvalová ale z mého pohledu jsou tyto zdroje příliš zastaralé a nenabízejí moderní pohled.

2 HISTORICKÝ KONTEXT UČITELSKÉ PROFESE

2.1 Postavení učitele v historickém kontextu

Zkoumat postavení učitele ve společnosti je složitá disciplína. Učitelé různých stupňů jsou ve velké míře v literatuře označováni jedním pojmem, a popis jejich společenského postavení může být mnohdy matoucí. Učitele mateřských jsou ve velké míře opomíjeni, a v centru pozornosti jsou učitele základních a středních škol. Naopak učitelé vysokých škol jsou v textech zcela izolováni z důvodu rozdílnosti jejich náplně práce, která není jen pedagogická ale i vědecko-výzkumná (Havlík & Kořa, 2011). Tvrzení těchto autorů je poměrně drsný náraz do reality, jelikož pravděpodobně nikdy nebude možné popsat přesné dávné společenské postavení učitelů mateřských škol, protože se jedná o téma, které v literatuře není přesně uchopeno. I přesto bych ve své práci ráda představila alespoň pár historických zmínek o tom, jak si obecně učitelé vedli ve společnosti a ve zkratce nahlédla do dějin výchovy a vzdělávání.

Ve středověku profese učitele nebyla pozitivně vnímaným povoláním. Učitelé byli často využíváni řemeslníky a kupci, jejich odměny byly vypláceny, ve většině případů, v naturáliích a velký počet učitelů žil v nedostatku. S příchodem pedagogů jako je Komenský, Rousseau nebo Pestalozzi se postavení učitelů zlepšovalo ale stále se nejednalo o profesi zajišťující bohatství a uznání ve společnosti. Po působení Marie Terezie ve školství probíhaly velké změny, nicméně sociální a ekonomický status učitelů stále nevypovídal o důležitosti této práce (Průcha, 2002). Tento pohled potvrzuje i Karel Havlíček Borovský, který v roce 1846 napsal článek jasně nastiňující tehdejší nízké postavení učitelů. V článku se zabýval dvěma faktory, které na pozici učitelů ve společnosti tehdy měly vliv a jedná se o faktory, které na vnímání působí i dnes. Jednalo se o **plat učitelů** a **vzdělání učitelů**. Borovský hovořil o tom, že mzda učitele je příliš nízká v porovnání s tím, jakou funkci ve společnosti zastává. Níže doložená citace tuto skutečnost potvrzuje. „Tu má některý chudřas 100 na rok, a za těch 100 zl. má mít více rozumu, než cela ves dohromady“ (Borovský, 1846, s. 15). Slovy autor naznačil, že v té době byla vysoká potřeba do vzdělání investovat více peněz a také se snažil silně zdůraznit nedocnění učitelů na finančním poli, které má vliv na následné vnímání učitelů ve společnosti. V rámci tématu vzdělání v jedné části článku porovnal způsoby vzdělávání lékařů a advokátů a formu vzdělávání učitelů. Z této komparace vzešlo, že učitel, i když má velmi podobnou důležitost ve společnosti jako lékař či advokát, může

tuto profesi vykonávat po absolvování ročního vzdělání v preparandu a není potřeba, aby na rozdíl od lékařů a advokátů, absolvoval vysokou školu. Už v té době se autor rozčiloval na stavem této skutečnosti a zdůrazňoval prostřednictvím výše zmíněných informací, že právě to je důvod proč učitelé mají ve společnosti tak nízké postavení. Celý článek zakončil textem, který jsem ocitovala níže.

Stav učitelský musí i ve platu i ve vážnosti, i ve vzdělanosti znamenitě povýšen a s jinými stavy méně, než on jest důležitými na stejný stupeň hodnosti přiveden býti, má-li pravé vzdělání a štěstí národu našeho pevný základ dostati a statečně vykvěsti (Borovský, 1846, s. 27)

V 70. letech 19. století se ale situace razantně změnila. Plat učitelů, jeden z faktorů jejich nízkého postavení, musel být nastavený tak, aby bylo možné se touto profesí živit a se stejnou filozofií učitelé pokračovali v podobných snahách během první republiky (Krykorková & Váňová, 2010).

Oba zdroje popisovaly postavení učitelů všech stupňů, čímž napomohly k tvorbě obrazu o tehdejších realitách týkajících se postavení učitelského povolání. V tento moment bych ráda téma konkretizovala a blíže popsala učitele mateřských škol.

Učitel mateřské školy je vcelku mladá profese, která neustále procházela a prochází vývojem. V historii měly učitelky mateřských škol spíše společenskou a dobročinnou funkci a nebyly považovány za osoby, které poskytují dětem vzdělání a rozvoj. Jednalo se o ženy, které byly morálně nevinné a znalé ve výchově dětí. Pěstounka, název tehdejšího povolání učitele mateřské školy, byla charakterizována jako žena, která se dokáže postarat o děti a má v sobě mateřský cit (Šmelová & Nelešovská, 2009). Mezi nejaktivnější léta těchto snah o pozvednutí statusu učitelek mateřských škol se řadí léta vzniku Československa a meziválečné období. Díky podpoře ostatních školských stupňů byl při navrhování zákona vznesen požadavek, aby i učitelky mateřských škol, tehdy opatrovnice, musely vystudovat vysokou školu před nástupem do praxe, a tak zdůraznit jejich důležitost v celém vzdělávacím systému. To se však změnilo a v 50. letech 20. století, učitelky mateřských škol opět začaly studovat pouze střední školy se zaměřením na pedagogiku (Spilková, 2004).

2.2 Současný pohled na profesi učitele mateřské školy

V současnosti se postavení učitelů mateřských samozřejmě intenzivně řeší a máme k dispozici mnoho zdrojů, které se touto problematikou zabírají.

Učitel mateřské školy je podle autorek Horké a Syslové (2011) viděn jako člověk, který v raném věku dítěti nahrazuje matku a jeho hlavní charakteristikou podmiňující kvalitu je láskyplný vztah k dětem. Zcela se vytrácí pohled vnímající učitele jako odborníky na výchovu a vzdělávání. Novější zdroj, avšak uvádí informaci zcela odlišnou. Tvrdí, že v dnešní době je učitel mateřské školy v očích veřejnosti člověk zaručující dětem kvalitní výchovu a vzdělávání a je to osoba napomáhající rodičům dětí na cestě za lepšími pracovními výsledky (Opravilová, 2016). Souhrn těchto dvou zdrojů, mě přivádí k otázkám, které se týkají reality problematiky a ve velké míře mě zajímá, jak je učitel mateřské školy vlastně ve společnosti postaven.

Učitelé mateřských škol stále vnímají názory veřejnosti, které učitele vykreslují jako lépe vzdělané chůvy dětí, které se o děti postarají, než nastoupí do školy. Tomuto pohledu zcela určitě napomáhají faktory jako je pojmenování budov mateřských škol, které jsou často nazývány školkou a oslovování učitelek, které si v mnoha případech říkají tety. Díky tomu se za „pravé“ vzdělávání považuje to, které probíhá teprve na prvním stupni základních škol což ale křivdí učitelům v mateřských školách, jelikož i oni provádějí činnosti, které se musí řídit vzdělávacím programem a vzdělávají dítě podle přesně stanovených pravidel, požadavků a norem (Wiegerová, 2015). Zde se nabízí otázka, proč je tedy postavení učitelů mateřských škol tak nízké a jejich práce je do jisté míry neocenená? Z mého pohledu se jedná o více faktorů. Je to

- Nevědomost společnosti o náplni práce učitelů
- Prezentace povolání samotnými učiteli
- Nejnižší stupeň vzdělávání učitelů tohoto stupně

První faktor, jsem již představila v kapitole 1.2., kde jsem popisovala, co vlastně učitelé v mateřských školách s dětmi dělají, jak tráví svůj den a co je náplní celé jejich práce. Mým cílem zde bylo zdůraznit, že učitelská práce není složená jenom ze vzdělávání dětí, ale její obsah je mnohem širší. Ve dvou podkapitolách níže se budu věnovat dvěma zbylým faktorům, které na vnímání učitele mateřské školy mají v dnešní době vliv.

2.2.1 Pohled učitelů mateřských škol na jejich povolání a jeho postavení ve společnosti

Druhý faktor, který má vliv na vnímání učitelů ve společnosti je prezentace svojí práce samotnými učiteli. Pro vysvětlení této problematiky do práce, jsem si vybrala výzkum, realizovaný v roce 2020. Pojednává o pohledu učitelů mateřských škol na jejich povolání a nastiňuje jejich postavení ve společnosti.

Studie je od autorek Majerčíkové a Urbaniecové. „Cílem výzkumu bylo odhalit subjektivní vymezení pozice a významnosti jejich povolání u učitelů MŠ.“ (Majerčíková & Urbaniecová, 2020, s. 57).

Obě autorky čerpaly ze subjektivního vnímání každého jedince, které bylo podloženo jeho vlastními zkušenostmi, názory a ambicemi. Pro účely mojí práce jsem se zaměřila na první výzkumnou otázku, která zní:

„Jakou společenskou prestiž učitelství v MŠ vnímají a deklarují učitelé MŠ?“

Majerčíková a Urbaniecová se rozhodly ve výzkumu použít jako výzkumný nástroj dotazník a následně obsahovou analýzu, kterou zkoumaly psaný text. Výsledky tohoto výzkumu deklarovaly, že až **88,1 %** respondentek uvedlo negativní vnímání učitelů mateřských škol ve společnosti a díky tomuto jevu i ony samy sebe vnímají bez uznání a s jistou mírou despektu. Další výsledky se zabývaly častým porovnáváním učitelů mateřských škol a učitelů škol základních, kdy právě učitelé primárního stupně vzdělávání jsou vnímání ve společnosti jako ti „opravdoví“ učitelé. Důvod takového smyšlení učitelky viděly v přesvědčení, že v mateřské škole vzdělávání neprobíhá a jedná se pouze o hlídání dětí, péči o děti a realizaci jednoduchých výchovných metod. Druhou možností, kterou učitelky zmiňovaly, jak tento jev vysvětlit je absence znalostí veřejnosti o náplni práce učitelé mateřské školy (2020).

Z celého výzkumu vyplývá, že učitelky mateřských škol se stále potýkají s negativními pohledy společnosti, avšak i samotné učitelky mohou tuto skutečnost napravit. Autorka Navrátilová (Wiegerová, 2015), v knize o profesionalizaci učitelů mateřských škol tento fakt také potvrzuje. To, jak jsou učitelé vnímání ve společnosti, často pramení z jejich pohledu na sebe. Učitelům chybí dobrá prezentace jejich vlastního zaměstnání a tímto podporují negativní náhled na jejich profesi.

2.2.2 Učitel mateřské školy jako profese?

Třetí faktor, který má vliv na vnímání učitelů mateřských škol ve společnosti je úroveň jejich profesionality. V posledních letech se vede diskuse nad tím, čím je možno jí navýšit, jelikož i odborníci pocítují, že je pořád poměrně na nízké úrovni. V první řadě je nutné definovat pojmy, které pro téma profese učitele mateřské školy či procesu profesionalizace učitele mateřské školy jsou zásadní. Jedná se o pojmy profese, profesionalizace a semiprofese. Autoři mnoha publikací se zajímají o jejich původ, vysvětlení a jakou souvislost vlastně s učitelem mateřské školy mají. Začnu pojmem profese. Slovo profese je ekvivalentem k českému pojmu povolání, a lze jej také chápat jako odbornost. Vztahuje se k povoláním, které vyžadují pro jejich výkon odbornou přípravu, například na vysoké škole, a souvisí s pracovními rolemi. To, jaké profese je člověk součástí určuje míru jeho moci, prestiž ve společnosti a získávané příjmy (Petruška et al., 1970). Syslová (2017, s. 23), která poskytuje modernější náhled na tento pojem hovoří o profesi jako o „jasně vymezené pracovní roli, ve které je důraz kladen na zodpovědnost a výsledky, které produkuje, ale také na dovednosti, znalosti a postoje, které její nositel musí mít“. Autorka zdůrazňuje, že toto vysvětlení na rozdíl od výše zmíněné definice odborného pojmu nepochází ze sociologie, ale ukazuje pohled pedagogiky a psychologie. Pojem profese doplňuje pojem profesionál. Ve výkladu autorky se profesionálem může nazvat člověk, který je reprezentantem jedné z uznávaných profesí ale také je odborníkem a svoje povolání vykonává kvalitně. Mezi nejvýše postavené profese, sociologie řadí lékaře či právníky, a právě i učitelé dlouho usilovali o to, aby tohoto postavení dosáhli. Otázkou je, jestli se jim to do dnešní doby podařilo (Syslová, 2017). Odpovědí je text níže, který problematiku mapuje.

Dle definice pojmu profese a jejího správného výkladu by se učitelé mohli zařadit mezi klasické profese, jelikož zastávají pozici, nutností, již je mít jisté znalosti a specifické kompetence, které umožňují jí realizovat. Avšak není tomu tak, a učitelství se do kategorie profese neřadí. Důvod proč tomu tak není je jednoduchý. Učitelé se do výčtu profesí neřadí z důvodu nenaplnění sociologických kritérií utvořených sociologem Liebermanem, Parsonsem nebo Etzionim. Jde o kritéria, kterými chtěli usnadnit rozlišování oborů řadících se pod pojem profese a oborů, které se do kategorie nezačleňují.

Mezi první z nich se řadí podmínka, kdy členové profese musí být v daném oboru experty a mít znalosti, které laická veřejnost běžně nemá. Odbornost a tohoto typu

znalosti příslušníci dané profese získávají speciálním vzděláním. Dalším kritériem je způsob, jakým jsou zájemci do profese přijímáni. Musí se jednat o uzavřený proces řídicí se svými vlastními pravidly. Profese naplňuje i kritérium, které vyžaduje, aby byla sestavená vlastní etika profese a existoval k ní řádný systém kontroly. Předposlední podmínkou je, že lidé, kteří se v kolektivu sejdou zažívají uvnitř svojí profese solidaritnost. Posledním kritériem je nutnost, aby při práci každého člena profese existovala svoboda a nezávislost. Pravidla, které profese vymezují jsou poměrně náročná a složitě splnitelná, nicméně pokud jsou naplněná, je možné získat zaručenou společenskou prestiž (Štech, 1994, podle Wiegerová, 2015).

Na základě těchto slov lze vyvodit, že učitelství se do kategorie profesí určitě neřadí a podle sociologa Etzioniho je spíše semiprofesi či profesí, která je pouze z části odborným povoláním. Sociolog hovoří o tom, že učitelství ani zdaleka nenaplňuje všechny výše zmíněné podmínky a není možné, aby se jednalo o profesi. (Wiegerová, 2015) „*Avšak za předpokladu, že existuje evoluční vývoj směrem k profesi, má i učitelství šanci se jí stát. S takovým vývojem, kdy se z něčeho, co bylo předtím povoláním, může stát profese, se ztotožňuje i česká pedagogika.*“ (Wiegerová, 2015, s. 13). Tyto slova vykazují jistou naději, že se učitelství někdy v budoucnu do kategorie profesí zařadí. Směřovat tímto směrem lze prostřednictvím procesu zvaným profesionalizace. Tento proces vychází ze dvou hlavních požadavků, které usnadní jeho další vývoj. V první řadě je to určitě kvalitní vysokoškolské vzdělání, které nabídne učitelům lepší rozhled, obohatí je o znalost cílů a obsahu předškolního vzdělávání a díky němu získají většího rozeznání v tématech týkajících se kurikulární reformy. Druhým požadavkem jsou kompetence učitele mateřské školy, které je možné získat propojením kvalitního vzdělání a praxe v oboru (Horká & Syslová, 2011). O této problematice jak kompetencích, tak i vzdělávání učitelů v mateřských školách jsem se již rozepsala v kapitolách 1.3.1 a 1.3.2. a tudíž nepokládám za nutné téma opakovat. Z celé této části o vnímání učitelů mateřských škol v současnosti bych ráda vytyčila hlavní myšlenku, která mě při psaní napadá. Učitelé mateřských škol stále nejsou vnímáni jako povolání hodné uznání ani profesí, která má v prostředí veřejnosti jistou prestiž. Tomuto stavu nenapomáhají ani samotní učitelé, ale ani fakt, že právo nepředkládá pro učitele tohoto stupně povinnost vysokoškolského vzdělání pro výkon tohoto zaměstnání.

3 PRESTIŽ POVOLÁNÍ UČITELE

Otázka prestiže je úzce propojena s tématem předchozí kapitoly, proto bych na ní ráda navázala i v této kapitole. Jedna z nejzásadnějších částí byla analýza pohledu učitelů na svoje povolání. Důležitost této problematice i v následující kapitole přikládám proto, že se jedná o silný faktor, který prestiž učitelů mateřských škol ve velké míře nabourává. Z mého vlastního průzkumu knih a článků vyplývá, že se ale nejedná o jediný faktor, který má na prestiž vliv. Zcela určitě se bude této problematice týkat silná feminizace profese a také finanční ohodnocení, které je dle mnoha pohledů nedostatečné vůči množství práce, kterou učitelé vykonávají. Než se ale dostanu do jádra této kapitoly ráda bych vysvětlila pojmy, které se s tímto tématem pojí a které se často zaměňují. Jedná se o status a prestiž.

Pojem status, dle zahraničního sociologického slovníku, znamená postavení, které má člověk ve společnosti. Slovník zdůrazňuje, že pokud užíváme slovo status v tomto smyslu, je lepší použít pojem pozice ve společnosti. Každý z nás má status jiný a získání vyššího statusu ve společnosti je podmíněno a později i hodnoceno prostřednictvím kulturních, politických a právních pravidel (Scott & Marshall, 2009).

Prestiž na druhé straně „je hodnota přisuzovaná, veřejností, této skupině pracovníků. Je to charakteristika měřená speciálními škálami, reflektující statusovou pozici dané skupiny mezi jinými profesními skupinami“ (Průcha, et al., 2013, s. 218). O něco starší zdroj Vašutová (2004) zase představuje definici prestiže ze sociálního hlediska a uvádí, že prestiž „znamená vážnost, které se lidé určitého společenského postavení nebo profese těší“ (s. 14).

Z těchto dvou definic jsem vyvinula závěr, který hovoří o tom, že status vyjadřuje pozici člověka ve společnosti, určovanou na celém světě dle jiných pravidel, prestiž je spíše chápána ve smyslu hodnoty nebo důležitosti, kterou konkrétní společenská pozice nebo profese má a kterou mu přikládají zpravidla ostatní lidé čili laická veřejnost. Prostřednictvím prestiže je určeno zdali, povolání, firma nebo škola jsou na základě ekonomických, kulturních či politických pravidel kvalitní a mají dobrou reputaci. Slova povolání, firma a škola jsem do textu zařadila pro příklad.

A teď zpět k prestiži učitelů a jejich vnímání ve společnosti. Jak z výše prezentovaného výzkumu vychází, učitelé svoje povolání vnímají ve většině případů velmi negativně a s despektem a mojí otázkou jaká je vlastně realita prestiže učitelů. Skutečná data

mapující tuto oblast poskytuje nedávný výzkum, realizovaný v roce 2019, který prestiž učitelů zaznamenal do tabulky prestiže. Chtěla jsem do této kapitoly zařadit hlavně prestiž učitelů mateřských škol, nicméně i dle informací, které jsem poskytla v kapitole 2.2 jejich postavení je stále nízké a neřadí se do kategorie profesí, tudíž ani tento žebříček stupeň nezahrnuje. Avšak i přes tuto skutečnost jsem se rozhodla ho do práce zařadit. Dle pořadí, které je možné v tabulce vidět, učitel není v tak špatné pozici, jak by se na první pohled mohlo zdát. Učitel základní školy se umístil na 5. příčce, hned za vysokoškolským pedagogem. Pozitivní informací je také to, že od roku 2004 se profese pohoršila pouze o jednu příčku a v roce realizace mapování obdržela od respondentů 70,1 bodů (Tuček, 2019). Toto zjištění je pro učitele velmi kladné, jelikož lze vidět, že je společnost nevnímá jako podřadné povolání, avšak proč stále takové přesvědčení existuje?

Profese	11/2004		6/2007		6/2011		6/2013		2/2016	
	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.	prům.	poř.
Lékař	89,5	1.	89,8	1.	89,1	1.	91,5	1.	90,2	1.
Vědec	80,7	2.	81,8	2.	75,4	2.	76,3	2.	77,2	2.
Zdravotní sestra					73,9	3.	74,8	3.	72,9	3.
Učitel na vysoké škole	78,5	3.	78,2	3.	72,4	4.	74,6	4.	72,9	4.
Učitel na základní škole	71,3	4.	70,7	4.	70,3	5.	71,1	5.	70,8	5.
Soudce	64,8	6.	65,0	7.	61,0	7.	66,3	6.	64,0	6.
Projektant	64,1	7.	65,5	6.	61,7	6.	62,6	8.	61,2	7.
Programátor	66,3	5.	65,7	5.	60,8	8.	59,7	9.	59,7	8.
Soukromý zemědělec	59,1	10.	59,0	8.	60,3	9.	63,9	7.	58,2	9.
Policista	47,6	20.	52,1	13.	53,9	11.	55,7	10.	56,3	10.
Starosta	60,1	8.	57,4	9.	52,6	14.	53,1	13.	54,1	11.
Voják z povolání	44,8	22.	46,4	21.	48,3	17.	49,7	16.	53,6	12.
Truhlář	50,8	16.	51,4	14.	53,2	12.	55,6	11.	52,0	13.
Účetní	53,5	14.	51,3	15.	54,1	10.	52,3	14.	50,4	14.
Majitel malého obchodu	51,2	15.	50,1	16.	51,4	15.	54,8	12.	50,1	15.
Profesionální sportovec	56,1	11.	55,6	10.	51,2	16.	47,6	18.	49,3	16.
Opravář elektro	50,2	17.	49,7	18.	-	-	-	-	-	-
Soustružník	47,7	19.	49,0	19.	-	-	-	-	-	-
Manažer	59,4	9.	55,4	11.	53,0	13	50,2	15.	48,8	17.
Ministr	53,8	13.	50,0	17.	38,0	24	37,9	24.	46,5	18.

Obrázek 1 Prestiž povolání v letech 2004-2016

3.1 Mýty o učitelské profesi

Může to být způsobeno právě mýty, které na toto téma vznikají. „Ztráta prestiže vnímaná jako současný pokles společenského statusu je vykládána pomocí legend, vznikajících z domněnek a dohadů široké veřejnosti“ (Havlík & Kořa, 2011, s. 155).

Část mýtů týkajících se ztráty prestiže u učitelů je ve společnosti po mnoha let, avšak některé z nich vznikají hlavně díky fenoménu učitelského podceňování vlastní práce

a nezvládání objektivně vnímat svůj vlastní potenciál. Společnost, jak jsem již psala, vidí učitele jako mnohem prestižnější povolání, než jak sami sebe hodnotí oni, a mě velmi zajímá, proč tomu tak je. Důvod, který zachycují autoři v publikaci je jeden. Z pohledu učitele je jednou z příčin takového smýšlení **charakter práce**. Ten je v mnoha momentech pouze rozumový a je tak pro učitelé těžké zhodnotit jejich výkon a kvalitu provedení. Díky tomu se u učitelů objevují pochybnosti a nejsou schopni vnímat, že realizují prospěšnou činnost, která je efektivní a má vliv na ostatní (Havlík & Kořa, 2011). Dvě další příčiny, dle Helšusové (2006), proč učitelé reflektují svoje povolání jako nízko postavené jsou **nízký plat** a obecné **podhodnocování učitelské profese**. Mezi další podněty, které v učitelích vzbuzují pochybnosti se řadí, na první pohled **jednoduché studium učitelských oborů**. Toto přesvědčení, které ve společnosti panuje vychází z faktu, že pedagogické fakulty nemají tak vysokou úroveň, aby byly považovány za školy, které nabízejí prestižní povolání, a tudíž absolventi těchto fakult své povolání nevnímají dobře. K pohledům snižující prestiž přispívá i velký počet žen v učitelství a individuální zážitky z vlastní komunikace s učiteli (Průcha, 2002).

Vše, co jsem výše vyjmenovala přispívá negativnímu pohledu učitelů na sebe samých, a tudíž i tvorbě mýtů, které o povolání tvrdí, že není prestižním. Proč ale teda laická veřejnost povolání učitelů umisťuje profesi na přední příčky žebříčku zabývajícím se prestiží profesí? Je to tím, že právě veřejnost nevnímá výše zmíněné důvody jako důležité, a tudíž neovlivní jejich hodnocení (Havlík, Kořa, 2011).

3.2 Feminizace povolání učitele

Feminizace povolání učitele mateřské školy je jedním z největších problémů této profese. Již bez odborné literatury lze říct, že učitelství ve velké míře ovládají ženy a zejména pak v mateřských školách jsou muži velkou výjimkou. V této podkapitole bych ráda popsala reálný stav ženského a mužského pohlaví v této profesi, popsala vliv této skutečnosti na prestiž povolání a podchytila pohledy různých autorů na tuto problematiku.

Kdy lze nazvat povolání feminizovaným popisuje Smetáčková a Vlková (2005). Předkládají, že povolání je možné nazvat feminizovaným, pokud v něm pracuje více než dvě třetiny zaměstnanců ženského povolání. Tyto povolání se obvykle setkávají s nízkou prestiží a nevelkým finančním ohodnocením. Taky se objevuje snížení profesní úrovně a pracovní požadavky nejsou tak vysoké. Právě takto lze popsat obor učitelství. Feminizace právě tohoto oboru ale není specifická pouze pro naši zemi. Objevuje se ve

většině vyspělých zemí na světě, a hlavně předškolní vzdělávání je v mnoha zemích postižené prvkem feminizace (Japonsko, Španělsko nebo Francie) (Bendl, 2002).

Havlík a Koťa (2011) nastiňují lehkou historii, která zapříčinila snížení statusu profese učitele a ukázala první projevy feminizace tohoto povolání. Již v druhé polovině devatenáctého století nárůst učitelek ženského pohlaví byl markantní a neustával. V těchto časech se poměrně často stávalo, že pokud mužské povolání přebraly ženy, prestiž tohoto povolání silně upadla. A to se stalo i profesu učitelství. Důvodem, proč se ženy tak aktivně ucházely o pozici učitele byla vidina vyššího postavení ve společnosti a většího uznání mezi muži. Po roce 1800 se myšlenka, žen ve školství, uchytila v celé Anglii a tímto se povolání učitele zařadilo do těch „vhodnějších pro ženy“ a již na počátku dvacátého století se stalo čistě ženskou záležitostí nejenom na britském ostrově. V té době muži, kteří o práci učitele usilovali byli považováni za zženštělé jedince a ve většině případů byly odmítány pro nenaplnění měřítek ideálního učitele (Saracho & Spodek, 2003). Pohled, který zasazuje ženy jako nejvhodnější kandidátky na tento post se bohužel objevuje i v dnešní době, nejen mezi muži. Důvodem je udržování typických stereotypů, které takové názory aktivně podporují (Havlík & Koťa, 2011).

Nejvíce žen se objevuje v předškolním vzdělávání a postupně se jejich počet snižuje až k vysokým školám, kde naopak převládají muži (Helšusová, 2006). Reálný počet mužů právě v předškolním vzdělávání lze jednoduše zmapovat prostřednictvím statistik ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Instituce vytvořila přehled za léta 2012-2022. Ten je rozdělený podle pozic čili zkoumá zastoupení mužů v mateřských školách v řídicích funkcích a na pozicích učitelů. V prvním pololetí roku 2021 pracovalo v mateřských školách 1,3 % mužských vedoucích pracovníků a na učitelském postu bylo zaměstnáno 0,6 % učitelů mužského pohlaví, z celého počtu 33 831 učitelů v mateřských školách (MŠMT, 2022). Z dat vyplývá, jak tristní je zájem mužů o tuto práci a v jak velkém směru je společnost ovlivněna genderovými stereotypy.

3.2.1 Důvody nepoměru žen a mužů v mateřské škole

Při psaní této práce jsem byla velmi zainteresovaná důvody, které nepoměr žen a mužů ve školství a posléze v mateřských školách způsobují. Ano, jedním z nich je, jak již bylo zmíněno víra společnosti v **ženské a mužské povolání** a historické nastavení této profese, která vždy byla více připisována ženám. Příkladem tohoto pohledu je text autora Rohrmana (2009), který tvrdí, že ženy se nehodí tak moc do jiné profese jako do práce

s dětmi v mateřské škole. Tento názor obhájí výňatkem z historie o cestě vychovatelek a následně učitelek mateřských škol, kterou jsem již popsala výše. Dle autora je to z důvodu ženských předpokladů pro to starat se o děti a poskytovat jim nejlepší péči. Ve spojení s činnostmi, které v mateřské škole lze vidět je autor přesvědčen o podobnosti zmíněných dvou stran. Rohrmann také vyzdvihuje typologii mužských a ženských zaměstnání, kdy pro muže je typičtější, že jejich práce vyžaduje vyšší fyzickou schopnost a je více orientovaná technicky. Problematiku rozlišování prací dle pohlaví zvyrazňuje i Průcha. „V české společnosti existují poměrně vyhraněné a stabilní sexové diference profesí. To znamená existují mužské profese a ženské profese“ (Průcha, 2017, s. 183). A do těchto profesí se řadí i povolání učitele.

Jedním z nejzásadnějších mínusů, které tato profese má a která muže nemotivuje k tomu se jí ujmout jsou **platové podmínky** učitelů (Průcha, 2017). Prvně jsem si myslela, že opravdu problematika platů je stále velké téma, nicméně dle statistik ověřených zdrojů je tomu zcela jinak. Dle českého statistického úřadu byl plat učitelů mateřských škol v roce 2020 o něco vyšší než průměrná nominální hrubá mzda. Úřad uvádí, že průměrný plat učitele mateřské školy byl v roce 2020 36 591 Kč, - a v porovnání s celkovou průměrnou výší mzdy v České republice, která byla 38 525 Kč, -, rozdíl není až tak závratný (Český statistický úřad, 2021). Z uvedených dat se dá usoudit, že rozdíl není až tak vysoký, a tudíž se již dávno nejedná o povolání, které by bylo extrémně podhodnocené, a pro muže neatraktivní. Otázkou však je, jestli taková mzda je dostačující pro muže, kteří mají ve většině rodin pozici člověka s vyšším platem a roli živitele. Průcha (2017) také popisuje, že plat učitelů v dlouhodobém měřítku stačí ženám ale pro muže je příliš nízký.

Třetí zásadní důvod pro převahu žen v předškolním vzdělávání je předpokládaná **jednoduchost studia** učitelských oborů, i když nikdy tato skutečnost nebyla dokázána výzkumem. Délka studia je standardních pět let (bakalářské i magisterské studium), otázkou, kterou vznesl autor je spíše to, jestli učitelské obory jsou méně náročné a kladou stejné nebo nižší požadavky na studenty, než je to na jiných oborech (Průcha, 2017). Proč takové přesvědčení panuje zveřejnil Havlík v již starším výzkumu, který ale jako jediný odpovídá na tyto otázky. Autor konstatoval, že si studenti volí učitelkou profesi hlavně jako obor, který jim zajistí studium vysoké školy, pokud se jim nepodaří dostat na jiné obory, z čehož je možné odvíjet, že učitelství je v očích uchazečů stále ta jednodušší forma studia a jedná se o jakýsi záchranný plán (Havlík, 1995). Bohužel na otázky týkající se důvodů, proč si právě ženy tak hojně volí toto povolání ještě neexistuje

důvěryhodná odpověď. Každé tvrzení, které se tohoto tématu týká je pouhou domněnkou, jelikož neexistuje výzkum zabývající se touto problematikou (Průcha, 2017).

V této krátké podkapitole jsem se snažila popsat feminizaci povolání učitele a zvýraznit její důvody. Je na místě říci že diskuse o existenci ženských či mužských povolání by byla zcela jistě sáhodlouhá a názory by se různily. Já vlastní osobní pohled do práce vnášet nebudu, avšak bylo zajímavé tuto oblast zkoumat z pohledu autorů různých publikací. Co je ale jasné z této kapitoly je to, že pohlaví nepodmiňuje kvalitu učitele nebo přinejmenším není možné problematiku zmapovat, a tudíž je pouze na každém člověku, zdali automaticky bude předpokládat, že učitel ženského pohlaví je kvalitnějším pedagogem než učitel mužského pohlaví. Otázky genderu a pohlaví jsou populární i v dnešní pedagogice a stále se jedná o téma o kterém je nutné hovořit a rozebírat jeho světlé a stinné stránky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Další část mé práce se již bude zabírat praktickou stránkou celého tématu. V její první části se budu zabývat metodologií výzkumu. Představím zde svůj hlavní výzkumný cíl a jeho dílčí cíle na které navážu výzkumnými otázkami. Následně představím metodu, kterou jsem využila pro sběr výzkumných dat a popíšu výzkumný vzorek. Na to navážu charakteristikou respondentů a představím nesilnější skupiny, které se v šetření objevily. V další kapitole již budu pracovat s výsledky výzkumu, které popíšu, interpretuji a podložím vytvořenými grafy. Následně vyhodnotím položky dotazníku, výzkumné cíle a zodpovím na výzkumné otázky. Předposlední kapitolou bude diskuse, ve které porovnam výsledky mého šetření s jinými autory a vyzdvihnu svoje poznatky. Na to navážu doporučením do praxe, které z celého výzkumu vychází.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem praktické části je analyzovat názory laické veřejnosti na povolání učitele mateřské školy. Z hlavního cíle posléze vyvozují **dílčí výzkumné cíle**, které přiblíží praktickou část práce.

Dílčí cíl 1: Popsat jaké profesní činnosti učitele mateřské školy, příslušníci laické veřejnosti pokládají za nejdůležitější.

Dílčí cíl 2: Zjistit, v čem laická veřejnost spatřuje náročnost práce učitele mateřské školy.

Dílčí cíl 3: Zjistit jaké specifika vnímá laická veřejnost u učitelů-mužů a učitelek-žen v předškolním vzdělávání.

4.2 Výzkumné otázky

Na tyto cíle posléze navazují výzkumné otázky. Hlavní výzkumnou otázkou bych ráda zjistila, jaký názor má laická veřejnost na povolání učitele mateřské školy. Z hlavní otázky poté vyvozují otázky dílčí.

Výzkumná otázka 1: Jaké profesní činnosti učitele mateřské školy jsou dle laické veřejnosti nejdůležitější?

Výzkumná otázka 2: V čem laická veřejnost spatřuje náročnost práce učitele mateřské školy?

Výzkumná otázka 3: Jaké specifika vnímá laická veřejnost u učitelů-mužů a učitelek-žen v předškolním vzdělávání?

4.3 Metodologie

Pro tuto bakalářskou práci jsem se rozhodla využít kvantitativní typ výzkumu a jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazníkové šetření, které trvalo od 1. března do 1. dubna čili jeden měsíc.

Dotazník se skládá s pěti částí, které zahrnovaly otázky z různých oblastí ale tak, aby vždy navazovaly na teoretickou stránku práce. Celkový počet otázek byl 28. Jednotlivé otázky a odpovědi jsem zpracovala do sloupcových grafů.

Otázky 1-7 jsou demografické a zjišťují základní údaje o respondentovi, včetně informace, zdali se jedná o respondenta bezdětného či s dětmi. Pokud respondent děti měl, doptávala jsem se, v jakém věku. Další sada otázek, 8–12, je zaměřená na pohlaví učitelů mateřských škol a různých specifíků spojených s touto tematikou.

Třetí sada otázek se orientuje k tématům jako je náročnost povolání učitele mateřské školy a s ní propojenými profesními činnostmi. Je složená z otázek číslo 13–19.

Čtvrtá sada otázek se zabývá stereotypními tvrzeními o učitelích mateřské školy a zjišťuje názor laické veřejnosti na tyto tvrzení. Mimo to zde také vystupuje otázka zjišťující očekávání laické veřejnosti od učitelů mateřských škol. Hovořím o otázkách číslo 19–23.

Poslední soubor otázek se zabývá vzděláním učitelů a také roli učitele mateřské školy v životě dítěte. Objevila se zde i otázka zajímavá se o porovnání vlivu na dítě mezi učiteli jednotlivých stupňů. Jedná se o otázky číslo 24–28.

4.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří laická veřejnost z celé České republiky, nicméně mezi nejsilnější skupiny patří obyvatelé Moravskoslezského a Zlínského kraje a kraje Vysočina. Výběrovým souborem se stali příslušníci neučitelské veřejnosti, kteří byli vybráni náhodným výběrem. Výběr nebyl žádným způsobem ovlivněn. Ve výzkumu jsem chtěla porovnat pohledy respondentů v různém věku a také pohledy rodičů a lidí bezdětných.

4.5 Charakteristika respondentů

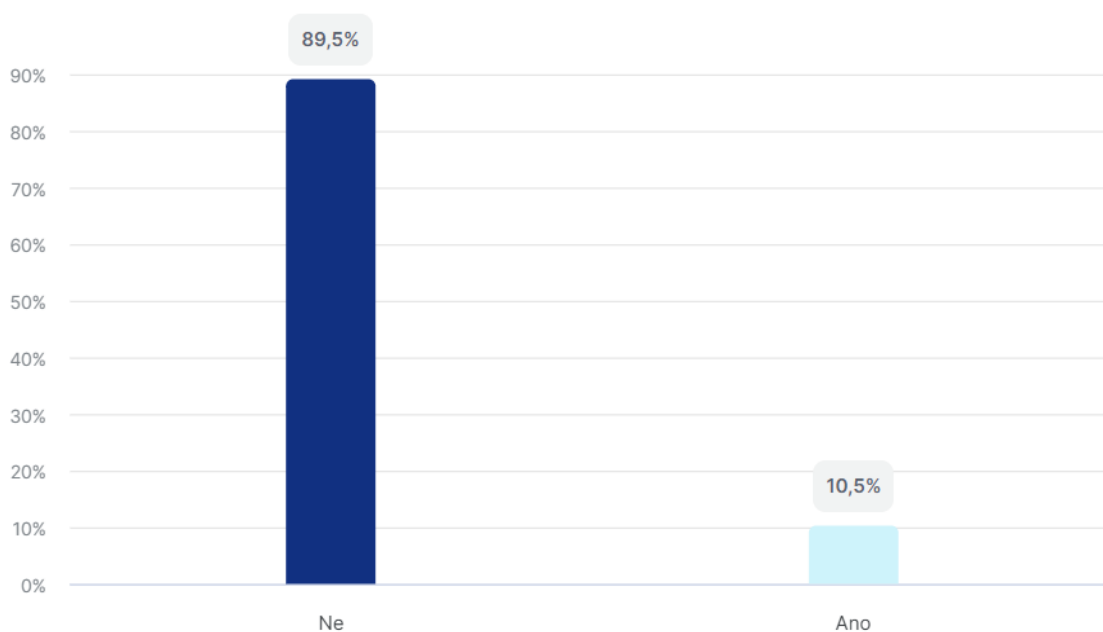
Mého dotazníkového šetření se zúčastnilo 114 respondentů a jednalo se o 70,3 % žen a 29,7 % mužů. Věková kategorie respondentů byla od 15–75 a více let, nicméně mezi nejsilnější skupiny patřily věkové kategorie od 15–35 let. Až 62,3 % respondentů dosáhlo středního vzdělání s maturitou, 20,2 % vysokoškolského vzdělání magisterského stupně a 12,3 % vysokoškolského vzdělání bakalářského stupně. Na otázku, jestli respondent má děti odpovědělo 61,4 % respondentů, že děti nemá, tudíž se spíše jednalo o respondenty bezdětné, kteří se momentálně s učiteli mateřských škol nepotkávají. Co se týče respondentů, kteří děti mají tak jejich celkový počet je 38,6 %. Z tohoto celku má děti v předškolním věku 27,3 % respondentů. Poslední charakteristiku zde uvádím abych ujasnila, kteří respondenti se naposled s učiteli mateřských škol potkali ve svém dětství, kteří se s ním setkávají aktuálně prostřednictvím svého dítěte a kteří se s ním jako rodiči již potkali ale jejich děti jsou již o něco starší. Bylo distribuováno 301 dotazníků a vyplněno 125, tudíž celková úspěšnost je 41,5 %.

5 Vyhodnocení položek dotazníku

Další část se bude týkat vyhodnocení výsledků položek, které se objevily v dotazníku. Je důležité zmínit, že jsem si všechny otázky rozčlenila do čtyř sad, které postupně v praktické části rozpracovávám. Otázky jsem do sad propojovala takovým způsobem, aby výsledky grafů a otevřených odpovědí na sebe navazovaly a tvořily tak ucelený výsledek celého zkoumání.

První sada se zabývala otázkami týkající se **pohlaví učitelů mateřských škol**, specifík pro ženské a mužské pohlaví a laické vnímání mužského pohlaví v mateřských školách.

První graf, který zde představím se zaměřuje na obecné zjištění, jestli laické veřejnosti na pohlaví u učitelů záleží.

Obrázek 2 Záleží nebo záleželo by Vám na pohlaví učitele mateřské školy?

Jak lze vidět z grafu (obr. 2), 89,5 % respondentů na pohlaví učitele mateřské školy nezáleží. Zajímá mě ale podrobnější rozbor této odpovědi, jelikož jsem předpokládala, že vyvstane různorodost odpovědi v odlišných věkových kategoriích.

Tabulka 1 Kontingenční tabulka věk respondentů a záležitosti/nezáležitosti

	15–25	26–35	36–45	46–55	56–65	66–75	75 a více	Celkový součet
Ne	45,6 %	16,7 %	11,4 %	5,3 %	5,3 %	1,8 %	3,5 %	89,5 %
Ano	2,6 %	4,4 %	0,9 %	0,0 %	1,8 %	0,0 %	0,9 %	10,5 %
Celkový součet	48,2 %	21,1 %	12,3 %	5,3 %	7,0 %	1,8 %	4,4 %	100,0 %

Pouhým 7,9 % respondentů ze skupiny nad 25 let záleží na pohlaví učitele mateřské školy a zbylým 92,1 % nezáleží. Tyto výsledky jsou z mého pohledu velice pozitivní. Bohužel se v těchto lidech stále udržuje přesvědčení, že profese učitele mateřské školy je ženským povoláním. Pozitivní, avšak je, že v realitě jim na pohlaví učitele svých dětí či vnuků nezáleží a nemají takový problém s učiteli muži, což je dle mého správně. Je to dobře z toho důvodu, že právě tyto lidé jsou otevřeni setkání s mužem a je možné jejich zakotvené přesvědčení o učitelích mateřských škol jako o ženském povolání změnit. Na tuto otázku navazují dvě otevřené položky, které zněly: „*Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO, zdůvodněte, proč Vám na tomto záleží.*“ a „*Pokud jste na předchozí otázku odpověděli NE, zdůvodněte, proč Vám na tomto nezáleží.*“

V obou otázkách jsem se laické veřejnosti ptala na důvody, které je vedly k jedné z odpovědí na otázku zabývající se tím, jestli jim záleží či nezáleží na pohlaví učitele mateřské školy. Respondenti však tuto položku pochopili trošku jinak, než jsem zamýšlela a v první otevřené otázce uváděli aspekty na kterých by jim záleželo více v mateřské škole než na pohlaví učitele. Mezi nejčastější odpovědi patřily čtyři kategorie. Respondentům více než na pohlaví by v první řadě záleželo na:

- přístupu učitele k dětem, jeho vztahu k dětem a práci s dětmi
- osobnosti učitele, jeho nejdominantnějších vlastnostech a silných či slabých stránkách
- kvalitě práce učitele
- učitelových předpokladech a vlohách pro práci s dětmi.

Dle mého pohledu se jedná o velmi kladná slova, která ukazují, že pro laickou veřejnost je výběr učitele pro své děti velmi důležitý a jeho pohlaví je jedním z nejmenších

aspektů, které v tomto rozhodování hrají roli. Na druhou stranu bych zde i ráda přitočila pohled opačný, a to je pohled lidí, kterým by na pohlaví v mateřské škole záleželo. Tito respondenti již otázku pochopili v pravém slova smyslu. Z odpovědí bylo velmi jednoduché vyčíst, že respondenti v mateřské škole vidí jako učitele pouze ženy, a že jim záleží na tom, aby jejich dítě vedla v mateřské škole žena. Jako nejčastější důvody, proč takto smýšlejí uváděli, že žena má:

- mateřský přístup,
- rysy jako vlídnost, citlivost či jemnost,
- lepší předpoklady postarat se o dítě.

Z mého pohledu slova těchto respondentů vycházejí hlavně ze stereotypního smýšlení.

Celou tuto část bych chtěla zakončit otázkou znějící: „*Jaké myšlenky Vás napadnou při seznámení se s učitelem mateřské školy mužského pohlaví?*“

V této otázce nebudu brát v potaz věk ale pohlaví respondentů a budu zkoumat, zdali se názory mužů či žen liší. V první řadě chci popsat náladu odpovědí a jejich charakteristiku.

U odpovědí mužů jsem si všimla lehkého odstupů a nejistoty k mužům ve vzdělávání ale také obavy o děti. Nejvíce se obávali příliš drsného přístupu k dětem či mužského hlasu, který by mohl děti vyděsit. Na druhou stranu zde byli i muži, kteří by daného učitele obdivovali a považovali ho za citlivého jedince, který má rád děti.

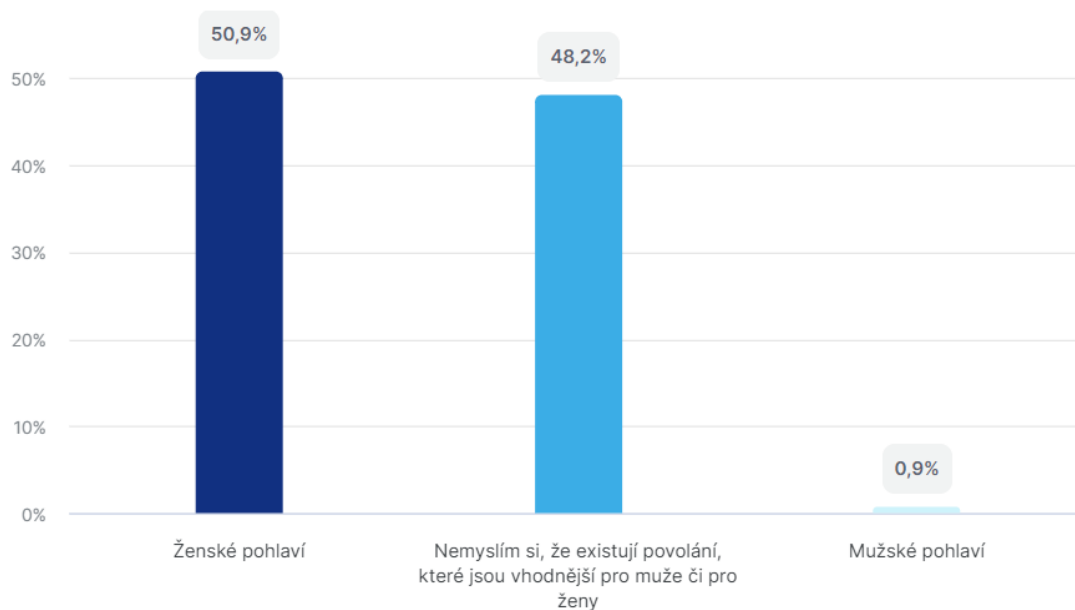
Ženská část respondentů byla z muže v mateřské škole nadšená. Z odpovědí bylo cítit nadějí, víru v pozitivní změnu a radost z boření stereotypů. Samozřejmě i u žen se objevily odpovědi plné obav a nejistoty, ale ve velmi nízké míře. Nejvíce zmiňovaným strachem byla obava o bezpečí dětí ale také nezvyk a strach z nejistoty jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí. Mezi nejčastější specifika, které uváděly v odpovědích ženy, patřilo to, že se zcela určitě jedná o muže, který má rád děti, jinak by se nerozhodl pracovat v mateřské škole.

Obě skupiny se shodly v odpovědích „*nenapadlo by mě nic*“ „*nedokážu odpovědět*“ a „*nevím, nikdy jsem se s tím nesetkal/a*“.

Z této analýzy otevřené otázky usuzuji, že ženy jsou mnohem otevřenější změnám v obsazování učitelských pozic mužským pohlavím, a muži cítí větší obavy o své děti. Nevím, čím je to dáno. Může se jednat o zakořeněné stereotypy, špatné zkušenosti

z dětství či jistá předpojatost, nicméně jsou to moje domněnky, které do této práce až tak nepatří.

Na předchozí odpověď navazuje další výsledek, který problematiku trochu více rozvíjí. Jedná se o otázku zabývající se genderovými stereotypy v povolání učitele mateřské školy.

Obrázek 3 Které povolání je dle Vás vhodnější pro práci na pozici učitele mateřské školy?

Největší procento odpovědí získala položka, která určovala, že učitel mateřské školy je ženským povoláním (obr. 3). Výsledek se shoduje s kapitolou o feminizaci povolání učitele, ve které jsem parafrázovala slova autora, který jasně vymezil povolání učitele mateřské školy jako ženské. Na popud tohoto výsledku jsem vytvořila kontingenční tabulku, složenou z otázek „Kolik je Vám let?“ a „Které povolání je vhodnější pro práci na pozici učitele v mateřské škole?“. Tabulka 2 ukazuje rozdíly v odpovědích podle věku respondenta.

Tabulka 2 Kontingenční tabulka věk a pohlaví učitelů

	15–25	26–35	36–45	46–55	56–65	66–75	75 a více	Celkový součet
Mužské pohlaví	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,9 %	0,00 %	0,9 %
Nemyslím si, že existují povolání, které jsou vhodnější pro muže či pro ženy	28,7 %	9,6 %	5,3 %	0,9 %	2,6 %	0,9 %	0,9 %	48,2 %
Ženské pohlaví	20,2 %	11,4 %	7 %	4,4 %	4,4 %	0,00 %	3,5 %	50,9 %
Celkový součet	48,2 %	21,1 %	12,3 %	5,3 %	7 %	1,8 %	4,4 %	100,0 %

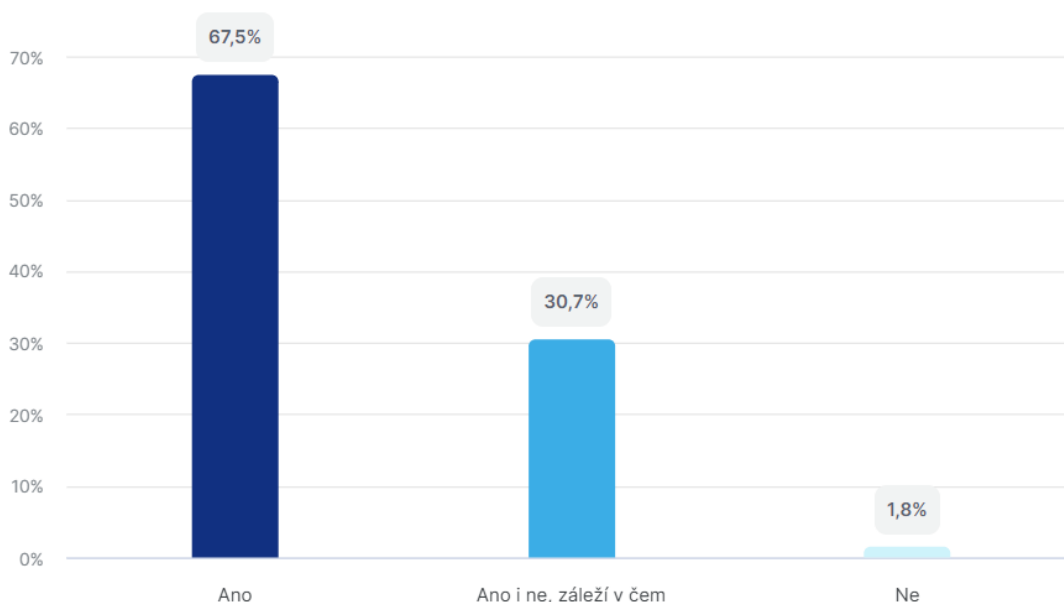
Po krátkém pohlednutí na kontingenční tabulku (tab. 2) je možné vidět, že za čistě mužské pohlaví považuje učitelství pro mateřské školy pouze 0,9 % respondentů ve věku 66–75 let. Jedná se o tak zanedbatelný výsledek, že nevidím důvod jej zde více rozebírat.

28,7 % respondentů ve věku 15–25 let odpovědělo, že si nemyslí, že existují povolání, které jsou vhodné pro muže či pro ženy a 20,2 % z celkových 48,2 % považuje toto povolání za čistě ženské. V dalších věkových skupinách ale rozdíl v odpovědích už je větší. Například ve skupině respondentů ve věku od 26–35 let si 9,6 % respondentů myslí, že povolání nejsou genderově rozdělená a 11,4 % z celkových 21,1 % považuje učitele mateřské školy jako ženskou profesi. Lidé, ve věku 56–65 let, kteří si myslí, že pro povolání neexistují vhodné pohlaví je pouhých 2,6 % a jako ženské povolání vnímá učitele mateřské školy 4,4 % respondentů z celkových 7 %, čili většina v této věkové skupině.

Mým cílem v této analýze nebylo porovnávat jednotlivé skupiny respondentů mezi sebou a určovat, charakteristiky věkových skupin, jelikož počet odpovědí je nevyvážený, ale spíše jsem se snažila zdůraznit překvapivý fakt, že čím mladší lidé na tuto otázku odpovídali tím více byla viditelná genderová vyhraněnost pro určité povolání. Z tohoto lze vyvodit, že zde neplatí pravidlo, čím mladší tím více otevřený ale je to přesně naopak.

Druhá sada otázek, které v následujícím textu budu důkladně analyzovat a zpracovávat se týká **náročnosti profese učitele mateřské školy**, jeho **hlavních profesních činnosti** z pohledu laické veřejnosti a také charakteristikou **dobrého učitele mateřské školy** **pohledem laické veřejnosti**.

V první části bych se ráda věnovala náročnosti profese učitele mateřské školy a jaký pohled na tuto skutečnost má laická veřejnost.

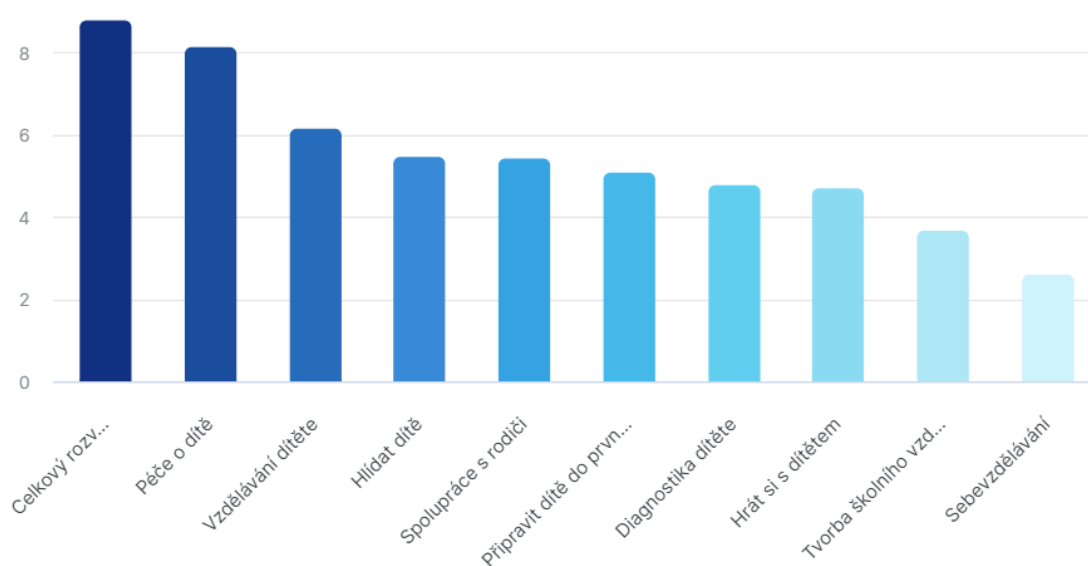
Obrázek 4 Myslíte, že práce učitele mateřské školy je náročná?

Jak lze jasně vidět z výsledků (obr. 4) až 67,5 % respondentů si myslí, že náplň práce učitele mateřské školy je náročnou svou náplní. 30,7 % si myslí, že ano i ne záleží v čem a pouhé 1,8 % respondentů věří, že práce náročná není. Na tuto otázku navazoval otevřený dotaz, který měl za cíl podrobněji rozebrat tento názor laické veřejnosti a zjistit jaké důvody povolání činí náročným. V první řadě je to psychická náročnost, neustále držena pozornost na děti a komunikace s rodiči. Další aspekty, které profesi činí náročnou, je zodpovědnost za děti a starost o jejich bezpečí.

Následně mě při rozboru výsledků zajímalo, jaké názory stojí za 30,7 % odpověďmi, které byly „*Ano i ne záleží v čem*“, a za 1,8 % odpověďmi. Je nutné zmínit, že z celku 1,8 % pouze jedna odpověď byla jednoznačně směřována ke smýšlení, že náplň práce učitele v mateřské škole není náročná. Níže přikládám její přesnou citaci. „*Náplň práce jednoduchá, jediná starost je o bezpečí dětí*“.

Další odpovědi již tak jednoznačné nebyly a zde je výčet nejčastějších odpovědí. Mezi jeden z nejdůležitějších faktorů, který dle laické veřejnosti nečiní práci učitele v mateřské škole tak náročným zaměstnáním je práce s dětmi, a to jaké pocity, předpokládané byly ty pozitivní, v učitelích práce vyvolává. Mnoho respondentů se domnívalo, že zrovna práce s dětmi je tou nejméně náročnou částí a, že se jedná o činnost, která učitelům spíše přináší radost a zlepšení dne. Dále zde hrálo důležitou roli místo, ve kterém se práce odehrává. Respondenti uváděli, že se jedná o práci takzvaně „pohodovou“, která nevyžaduje dlouhý pobyt venku při špatném počasí ani velikou fyzickou zdatnost. Třetím nejčastějším důvodem, díky kterému respondenti práci učitele MŠ nepovažovali za náročnou je předpokládaná krátká nebo žádná domácí příprava na každý den a také dlouhé volno v práci.

Dále se budu věnovat profesním činnostem v mateřské škole, jelikož si myslím, že právě jejich důkladná znalost respondenty může mnohé negativní či dvojznačné názory o náročnosti změnit.

Obrázek 5 Seřad'te profesní činnosti učitele mateřské školy dle důležitosti.

V případě mého dotazníku se pouze potvrzuje výsledek otázky o náročnosti profese a ukazuje, že respondenti jsou znalí profesních činností učitelů v mateřské škole. Výsledek totiž jasně naznačuje (obr. 5), že nejdůležitější činností učitelů mateřských škol je celkový rozvoj dítěte, péče o dítě a vzdělávání dítěte. Jedná se o činnosti, které i literatura považuje za jedny z nejdůležitějších a je tomu tak i v realitě. Opravdu hlavní náplní práce učitelů mateřských škol jsou tyto tři profesní činnosti.

Zajímá mě, jak nejčastěji odpovídali lidé, kteří v otázce o náročnosti zvolili možnost „*Ano i ne, záleží v čem*“ (nazýváme jí skupinou A) a další porovnání těchto odpovědí s odpověďmi skupiny, která zodpověděla „*Ano*“ (nazýváme jí skupinou B). Odpověď „*Ne*“ v tomto případě rozebírat nebudu, jelikož vzorek je příliš malý.

Respondenti ze skupiny A, nejčastěji volili jako nejdůležitější profesní činnost celkový rozvoj dítěte, tudíž odpověď, která tak nějak zahrnuje vše, co učitel v mateřské škole provádí. Lze zde zařadit vzdělávání a výchovu dítěte a obecné celkové pedagogické působení na dítě. Ve skupině B, mezi nejvíce volené možnosti se řadila profesní činnost péče o dítě, do které dle teoretické části výše řadíme celodenní komunikaci s dítětem, verbálním či neverbálním způsobem a plnění všech jeho potřeb. Jako druhou nejdůležitější profesní činnost skupina A zvolila péči o dítě a skupina B celkový rozvoj dítěte. U obou skupin profesní činnost vzdělávání dítěte byla až na třetím a čtvrtém místě. Ze zjištění vyplývá jedna informace, která ukazuje, že respondenti vnímají učitele jako osoby, které mají náročnou práci, ale není to jednoznačně ten stupeň edukace, ve kterém by na prvním místě figurovalo vzdělávání. Stále se v očích veřejnosti učitel mateřské školy prezentuje jako člověk, který celkově rozvíjí dítě a poskytuje mu profesionální péči. Vzdělávací složka je u mnoha lidí až na dalších příčkách a nejedná se o faktor, který by určoval míru náročnosti této profese. Poslední činnosti, které jsem se chtěla ještě věnovat je „*Hlídat dítě*“. V této položce totiž můžou být z mého pohledu rozdíly ve výsledcích rodičů a ve výsledcích lidí bezdětných. Faktem je, že rodiče opravdu často mohou vnímat mateřské školy jako instituce do kterých často děti dávají pouze z důvodu, že musí do práce a děti by zůstaly doma samotné. Na druhou stranu jsou to právě oni, kteří se aktivně v přítomnosti či minulosti setkávali s učiteli mateřských škol a mají povědomí o náplni jejich práce. Tudíž mě zajímá, jestli se odpovědi takových dvou skupin budou lišit a jakým způsobem nebo budou stejné. Při analýze výsledků jsem si položila jednu otázku, která zněla „*Kolik rodičů / bezdětných má položku hlídání na 1-4 místě?*“ Výsledky, které se mi ukázaly byly poměrně překvapivé, jelikož 50 % rodičů

má za to, že hlídání je jednou z hlavních náplní učitelovy práce a umístili tuto položku na 1-4 místo. Nejvíce lidí, si zvolilo hlídání jako čtvrtou profesní činnost, kterou učitel vykonává. U bezdětné skupiny byl výsledek o něco dál od přesné poloviny a ukázalo se, že 43,1 % bezdětných respondentů mezi hlavní profesní činnosti učitelů řadí hlídání. Nejčastější pozice, na kterou skupina umísťovala tuto položku byla třetí. Výsledky nejsou zcela uspokojivé a pro mě malým zklamáním. Osobně jsem si myslela, že faktor hlídání se z učitelské profese již vytratil a zůstal v dávné historii, nicméně stále toto přesvědčení mezi lidmi koluje. Z těchto výsledků vychází jasné doporučení do praxe, které zmiňuji níže.

Třetí rozbor a analýzu zaměřím na čtyři tvrzení, které jsem respondentům v dotazníku předložila a které zahrnují stereotypní přesvědčení laické veřejnosti.

Zde představuji přesné znění všech čtyř tvrzení. Respondenti si vždy mohli vybrat, zdali s tvrzením souhlasí, tudíž označili číslo 5 nebo nesouhlasí a označili číslo 1. Další možnosti byly zcela nesouhlasím/souhlasím či nevím.

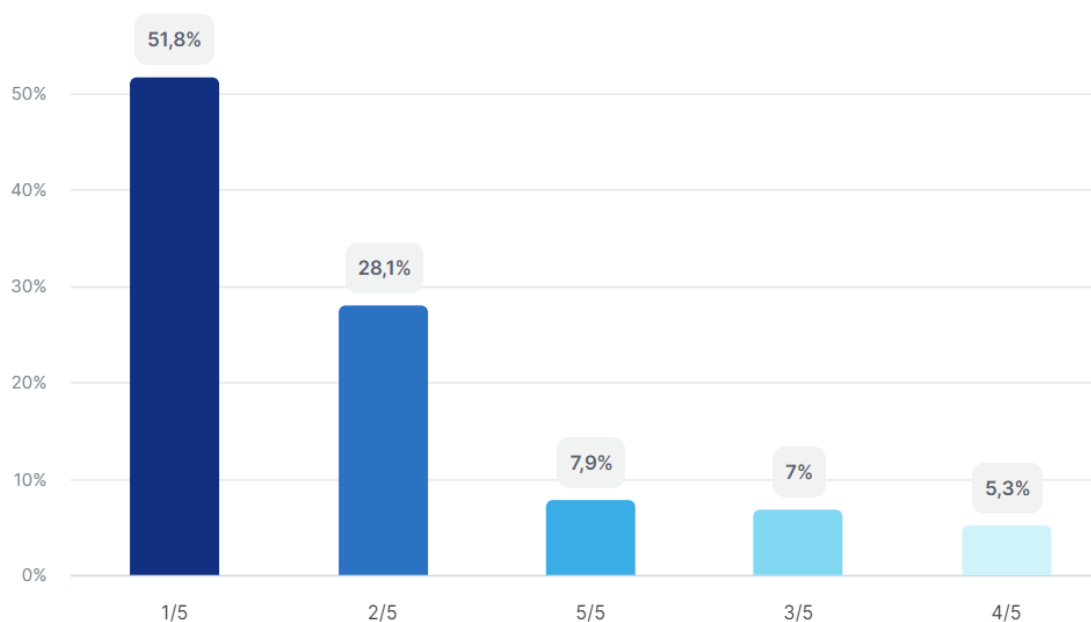
„Učitelé mateřských škol jsou chůvy, které se o děti pouze starají“

„Učitel ženského pohlaví je automaticky kvalitnějším učitelem“

„Nejdůležitější kritérium pro vykonávání práce učitele mateřské školy je láskyplný vztah k dětem“

„Učitele mateřských škol si s dětmi celý den hrají, pijí kávu, pak jdou na procházku a odchází domů“

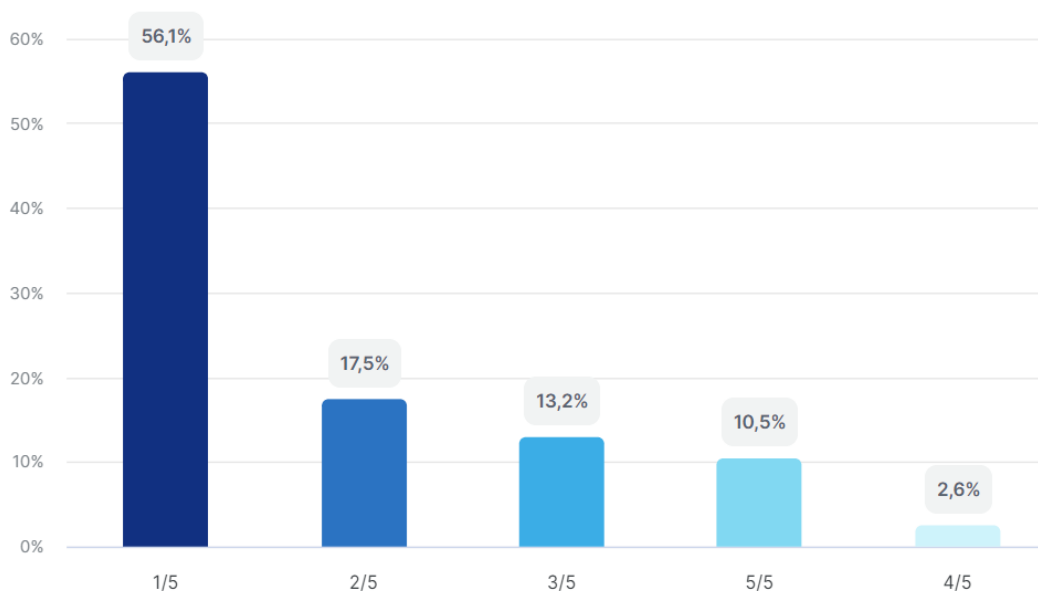
Začnu první větou, kterou bych ráda potvrdila či vyvrátila tvrzení, že učitelé jsou kvalitně vzdělané chůvy a navázala tím tak na analýzu jedné z profesních činností, kterou jsem provedla výše.

Obrázek 6 Učitelé mateřských škol jsou chůvy, které se o děti pouze starají

Jak lze vidět z obrázku 6., polovina respondentů naprosto nesouhlasí s tímto tvrzením. Na základě tohoto grafu a rozboru profesních činností výše, lze vyvodit, že i když veřejnost nevnímá učitelé mateřských jako chůvy, stále si myslí, že část jejich práce je hlídání dětí. Pro mě je toto vyvození jako pozitivní tak negativní. Z jedné strany je kladné, že stereotyp chůva = učitel mateřské školy, již vymizel a většina respondentů s ním silně nesouhlasí, na druhou stranu, jak jsem již zmiňovala při rozboru profesních činností, je pojem „hlídání“ stále v české laické veřejnosti populární a v souvislosti s mateřskou školou se objevuje oproti pojmu „vzdělávání“ mnohem častěji, což z mého pohledu není ideální. V grafu mě také zaujal výsledek 7,9 % při odpovědi „*naprosto souhlasím*.“ Tam se ukázalo, že nejvíce takovou odpověď volili respondenti ve věku 15-25 let. Jelikož se jedná o respondenty bezdětné, jak z výzkumu vyplývá, mojí domněnkou je to, že se tito lidé od svého dětství ještě nepotkali s učitelem mateřské školy, v pozici rodiče, a tudíž nejsou dostatečně informováni o tom jaká je náplň učitelské profese.

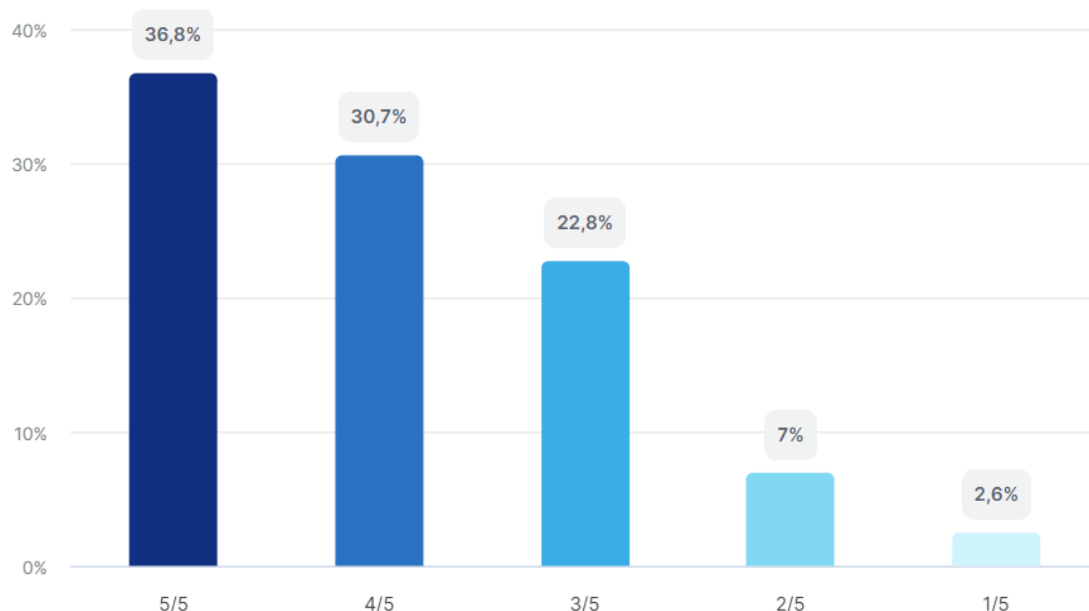
Tento graf (obr. 7) jsem se rozhodla do práce zařadit v rámci reakce na rozbor odpovědí z prvního bloku, ve kterém jsem popisovala obavy laické veřejnosti o kvalitě vzdělávání, pokud by bylo realizováno mužem.

Obrázek 7 Učitel ženského pohlaví je automaticky kvalitnějším učitelem

Zde jak můžeme vidět, opět jasně převažuje odpověď „*zcela nesouhlasím*“, která získala 56,1 % odpovědí. Z toho vyplývá, že laická veřejnost není až tolik ovlivněná genderovými stereotypy a kvalitu vzdělávání nepřisuzuje pohlaví, což je pro učitele mužské části velice pozitivní zpráva.

U třetího tvrzení bylo v mém zájmu zjistit, zdali je laická veřejnost přesvědčená o tom, že nejdůležitější kritérium pro práci v mateřské škole je láskyplný vztah k dětem nebo je to jedna z vedlejších podmínek.

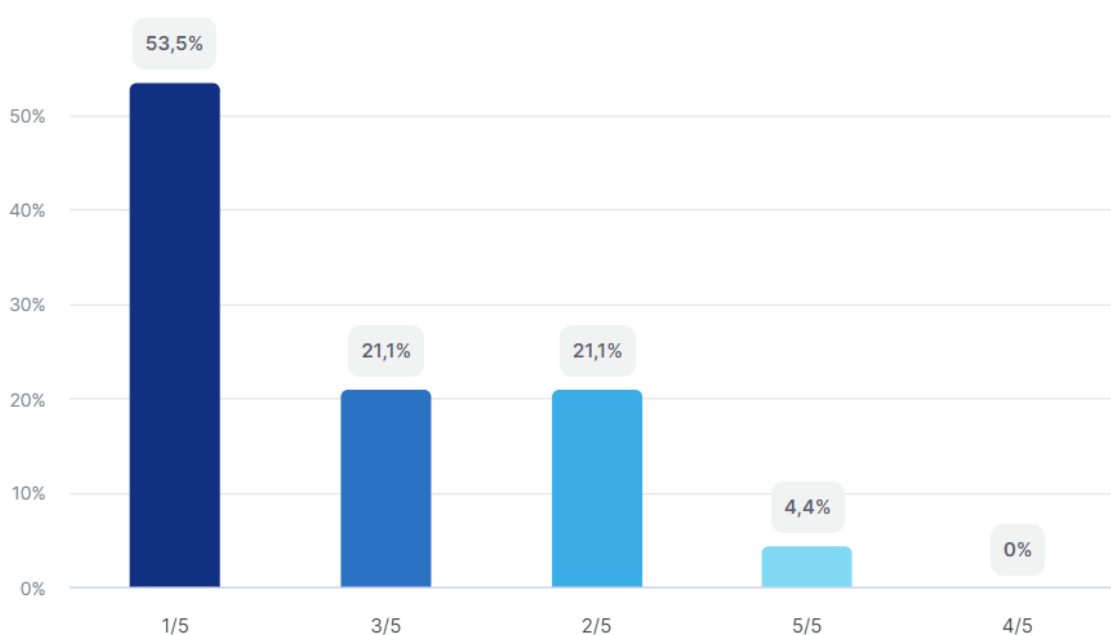

Obrázek 8 Nejdůležitější kritérium pro vykonávání práce učitele mateřské školy je láskyplný vztah k dětem

V otázce „Pokud jste na předchozí otázku odpověděli NE, zdůvodněte, proč Vám na tomto nezáleží“ se potvrdilo, že láskyplný vztah k dětem je jedno z nejdůležitějších kritérií pro realizaci práce učitele mateřské školy. Tuto skutečnost prokázal i tento graf (obr. 9), který jasně ukazuje, že 36,8 % respondentů s tímto tvrzením „naprosto souhlasí“. Výsledky jsou ale poměrně těsné a 30,7 % respondentů uvedlo, že s tímto tvrzením „spíše souhlasí“. Zajímalo mě, zdali se liší odpovědi u lidí vysokoškolsky vzdělaných a lidí, kteří mají pouze středoškolské vzdělání s maturitou. Z celkového počtu 62,3 % respondentů se středoškolským maturitním vzděláním zvolilo možnost „naprosto souhlasím“ 21,1 % respondentů čili dvě třetiny. U vysokoškolsky vzdělaných lidí, zde jsem započítala jak bakalářský, tak magisterský stupeň, odpovědi „naprosto souhlasím“ bylo 9,1 % z celkového počtu 32,5 % čili značná menšina. Z těchto informací pro mě vyplývá, že vysokoškolsky vzdělaní lidé mají širší povědomí o potřebnosti studia pro výkon jakéhokoliv povolání a proto možnost „naprosto souhlasím“ nebyla jejich první volba. V opačném případě, lidé se středoškolským

vzděláním, stejný náhled na věc jako vysokoškoláci nemají, a proto si myslí, že nejdůležitější je vztah učitele k dítěti a vzdělání je až na dalších příčkách nebo ho neberou v potaz vůbec. Na tuto oblast navazuje další otázka, která se týká vzdělání učitelů, kterou ale budu rozebírat v další části zabývající se vzděláním učitelů mateřských škol.

Poslední tvrzení, které bych ráda rozebrala je tvrzení zahrnující asi nejčastější mýtus o učitelích mateřských škol. Tvrzení zní: „*Učitele mateřských škol si s dětmi celý den hrají, pijí kávu, pak jdou na procházku a odchází domů*“.

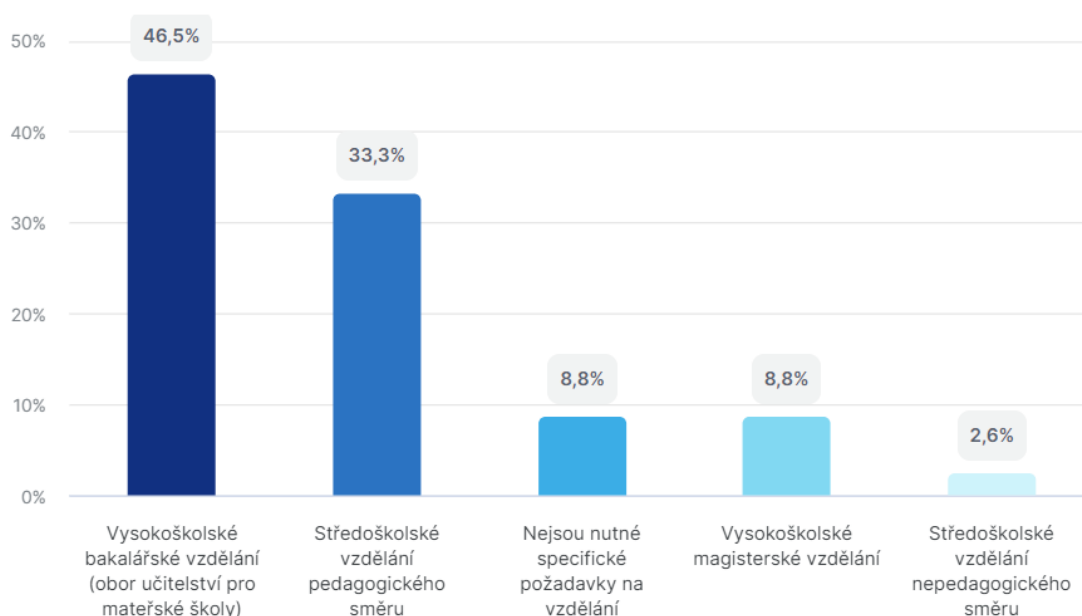
Obrázek 9 Učitele mateřských škol si s dětmi celý den hrají, pijí kávu, pak jdou na procházku a odchází domů

Jedná se o tvrzení, které se opět navrácí k profesním činnostem a zjišťuje obeznámenost laické veřejnosti s pravdivou náplní práce učitele mateřské školy. V části, kde jsem rozebírala profesní činnosti se ukázalo, že laická veřejnost ví, jakou náplň práce má učitel mateřské školy, avšak i zde se objevilo pár odpovědí, které měly na jednom z předních míst možnost, že náplní práce učitele mateřské školy je si s dětmi hrát a hlídat je. Otázku hlídání jsem již rozebírala, teď se chci zaměřit na pouhé vyvrácení či potvrzení přesvědčení, že laická veřejnost stále vnímá náplň práce učitele mateřské školy tak, jak je napsáno v tvrzení výše. Můžeme vidět (obr. 9), že valná většina čili 53,5 % respondentů se s tímto tvrzením neshoduje a označilo odpověď „*naprosto nesouhlasím*“.

Jsou to převážně lidé ve věku 15-25 let, ženy ale to vychází z celkového nepoměru mezi pohlavími respondentů a lidí středního vzdělání s maturitou. Pro učitelky mateřských škol se jedná o velmi pozitivní výsledek, který značí, že naše laická veřejnost je již informovanou laickou veřejností a jedná se o lidi ve kterých se tento stereotyp již nedrží.

V poslední části se budu zabývat vzděláním učitelů mateřských škol a názorem laické veřejnosti na tuto problematiku a také se dotknu problému porovnání učitelů mateřských a základních škol. Zahrnu zde i znalosti laické veřejnosti ohledně vytyčených rolí učitele mateřské školy.

Téma jsem již trochu rozebrala v předchozím bloku, avšak zde bych ho chtěla rozvést o něco více. Začnu názorem respondentů na ideální vzdělání učitelů mateřských škol.

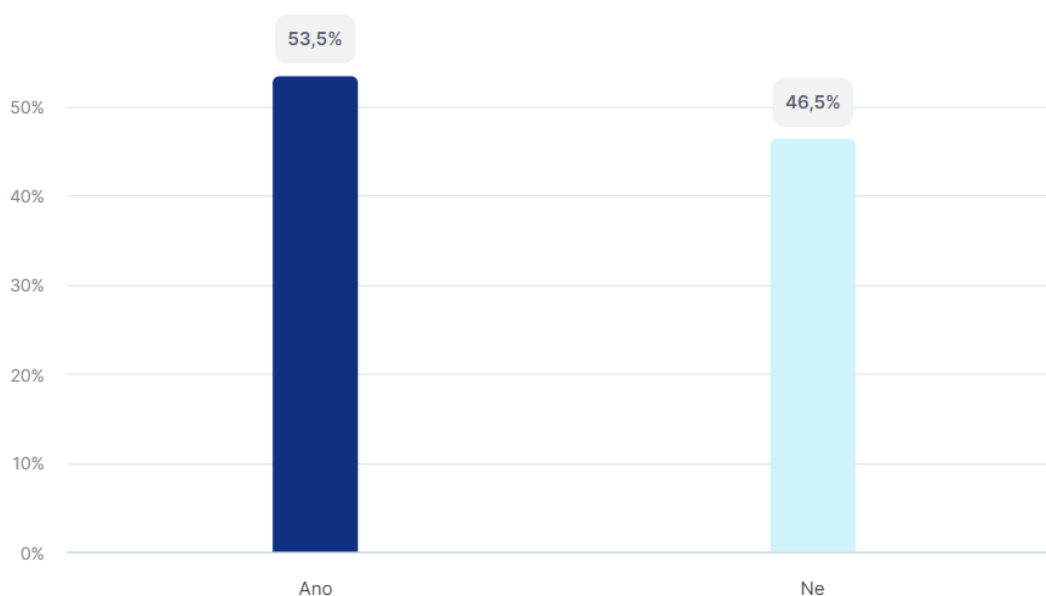

Obrázek 10 Jaké vzdělání by měl mít učitel mateřské školy?

Z grafu (obr. 10) lze vidět, že nejvíce respondentů volilo možnost „*vysokoškolské bakalářské vzdělání (obor učitelství pro mateřské školy)*“. V návaznosti na předchozí rozbor výsledků jsem se zajímala hlavně o skupiny středoškoláci s maturitou a vysokoškoláci s bakalářským či magisterským titulem. V obou skupinách nejvíce respondentů volilo možnost, která získala 46,5 % odpovědí. Co se týče charakteristiky lidí, kteří volili druhou možnost čili středoškolské vzdělání pedagogického typu pro učitele mateřských škol, jednalo se hlavně o mladší respondentky ve věku 15-25 let, středoškolského vzdělání s maturitou. To, že se jedná o lidi méně vzdělané a mladšího

věku může dobře vypovídat o důvodu zvolení právě této odpovědi. Jak jsem již výše psala. Má domněnka byla, že středoškolsky vzdělaní lidé si nebudou myslet, že je potřeba pro učitele mateřských škol vysokoškolské vzdělání, a to se mi i potvrdilo. Nejednalo se sice o většinu respondentů ale charakteristika lidí, kteří takto odpovídali jasně ukázala, že vzdělání v této oblasti hraje zásadní roli.

Jak jsem již uváděla 46,5 % respondentů si myslí, že učitelé by měli mít vysokoškolské vzdělání, bakalářského stupně. Na tuto otázku, avšak navazovala další položka, které graf a podrobnější rozbor uvedu níže.

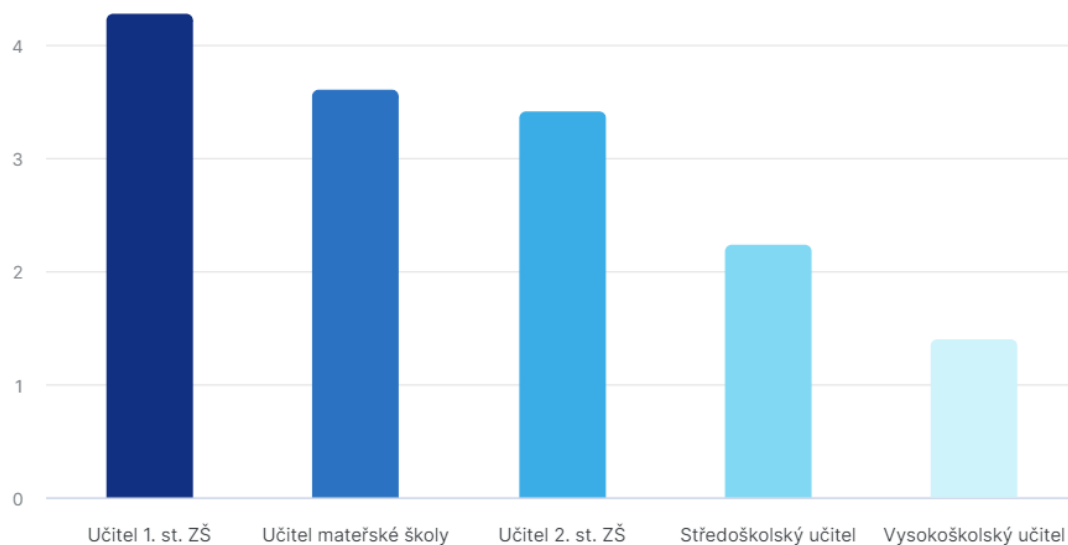

Obrázek 11 Myslíte si, že vzdělání učitelů mateřských škol podmiňuje kvalitu jejich práce?

Otázka (obr. 11) byla schválně takto mířená, jelikož jsem se již jednou zajímala o faktor, který může ovlivnit kvalitu vzdělávání, a to bylo pohlaví učitele. U těchto položek, jak již víme respondenti odpovídali velmi jasně a uváděli, že pohlaví vliv zcela určitě nemá. U vzdělání učitelů to již není tak jednoznačné, i když jedná z možností získala o něco více procent. Jedná se o odpověď, která potvrzuje, že vzdělání učitele má vliv na kvalitu jeho vzdělávání a realizace jeho práce. Tato odpověď získala 53,5 % odpovědí. Nicméně druhá skupina, která si toto nemyslí byla také poměrně silná a zařadilo se do ní 46,5 % respondentů. I přesto se zaměřím na skupinu první, 53,5 %, kterou podrobněji rozeberu. Ve skupině se nacházelo 18,4 % mužů z čehož 10,5 % bylo ve věku 15-25 let, a 35,1 %

žen z čehož 14 % bylo ve věku 15-25 let. První důvod, proč zrovna tyto údaje zde zařazuji je pozitivní objev přemýšlení mladých lidí. Z těchto dat, které jsem představila vyplývá, že mladým lidem opravdu záleží na tom, aby jejich děti byly vedeny pracovníky, kteří jsou kvalitní a tuto kvalitu jsou schopni doložit svým vzděláním. Pro předškolní vzdělávání to znamená jeden velký přínos, alespoň z mého pohledu. Za pár let tito lidé budou mít svoje vlastní děti. Soudím tak z toho důvodu, že, se v této skupině objevilo 14 % bezdětných mužů a 17,5 % bezdětných žen. Tyto děti budou součástí předškolního vzdělávání, a právě jejich rodiče se stanou těmi, kteří budou požadovat kvalitní učitele do mateřských škol. Pokud učitelé a ředitelé budou cítit jistý tlak veřejnosti na to, aby učitelé byli opravdu vzdělaní lidé, třeba vysokoškolsky, celý systém předškolního vzdělávání se může posunout o příčku výše a tím i navýšit svoji prestiž a společenské postavení. Právě z tohoto důvodu považuji tento výsledek za zcela pozitivní. Ano jedná se o jisté domněnky, ale pokud se směr, jakým dnešní mladí lidé přemýšlí nebude měnit, je předškolní vzdělávání, dle mého, na velmi správné cestě ke zlepšování své kvality.

Na tuto otázku navazovala další položka s otevřenými odpověďmi, která byla zaměřená na lidi odpovídající „ano“ v otázce předešlé, to znamená na tu část laické veřejnosti, která si myslí, že vzdělání učitele podmiňuje jeho kvalitu v následném povolání. Ráda bych také zmínila, že respondenti nejčastěji porovnávali učitelky se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Laická veřejnost se nejčastěji odvolávala k důvodu, proč je důležité mít vysokoškolsky vzdělané učitele, a to jsou znalosti, informace a teoretický základ. Na to navazovaly další nejčastější slova jako je větší rozhled v profesi a znalost různých výchovných směrů. Laická veřejnost také zdůrazňovala to, že vzdělání učitele lépe znají vývojovou psychologii, vývojová stádia dětí a jsou schopni s nimi efektivněji pracovat než učitele se středním vzděláním. Odpovědi byly poměrně jednotné tudíž více oblastí již nebylo zmíněno.

Obrázek 12 Který z učitelů dokáže nejvíce ovlivnit výchovu a vzdělávání dítěte?

Na obrázku 12 můžeme vidět, že nejvíce respondentů má za to, že děti nejvíce ovlivní učitel prvního stupně základní školy a až poté je to učitel mateřské školy. Výsledek mě překvapil, jelikož jsem se domnívala, že právě laická veřejnost vnímá učitele mateřské školy jako člověka, který dítě dokáže nejvíce uformovat. Z mého pohledu se na to lze dívat z dvou úhlu pohledu. Učitel na základní škole dítě formuje taktéž. Předává mu nové znalosti, učí ho nové dovednosti apod. Nicméně učitel mateřské školy ovlivňuje dítě, co se týče osobnostní stránky. Učí ho základní dovednosti a vytváří vztah dítěte k autoritám. Proč jsem právě zvolila porovnání těchto dvou učitelů? Protože jsou často porovnávání a učitel na základní škole je v mnoha případech považována za učitele „pravého“.

Tento fakt, který pochází z mé teoretické části potvrzuje i další položka mého dotazníku, která se ptala respondentů „*Jakou roli v životě dítěte má učitel mateřské školy?*“ Odpovědi byly různé, některé delší, jiné zase kratší a také typu „nevím“ „nepamatuji si“ „*nedůležitá role, jelikož si ho nepamatuji*“ apod. Častější reakce ale byly o něco konkrétnější a opět jsem si vymezila pár klíčových slov, které opakovaně užívaná slovní spojení charakterizují. Mezi nejčastější odpovědi se řadila role výchovná, kterou mnoho respondentu podtrhlo. Na tento pojem poté nejčastěji navazovalo slovo autorita. Tu respondenti u učitelů mateřských vnímají tak, že se jedná o prvního cizího člověka a autoritu, se kterou se dítě setkává, a proto je pro dítě učitel na tomto stupni důležitý.

Mnoho respondentů vidí roli učitele mateřské školy jako důležitou, avšak nespecifikovali, jakým způsobem či v jakém směru. Učitele mateřské školy laická veřejnost vnímá také jako člověka, který dětem předává základy do života, učí je základních hodnot a je pro ně důležitým vzorem v životě. Roli vzdělávací uvedlo minimum respondentů na základě čehož lze usoudit, že učitel mateřské školy opravdu není v laických kruzích vnímán jako někdo, kdo děti primárně vzdělává. Jeho další roli, dle laické veřejnosti je spíše příprava na první stupeň základní školy prostřednictvím činností seznamujících dítě se základními dovednostmi. I když odpovědi v otevřené otázce vytvářejí pocit, že laická veřejnost učitele pojímá jako nejdůležitějšího učitele v životě dítěte, graf předchozí otázky jasně ukazuje, že tomu tak není.

5.1 Interpretace výsledků

Na základě získaných dat a jejich vyhodnocení jsem zformulovala odpovědi na výzkumné otázky. Začnu hlavní výzkumnou otázkou, která mapuje názor laické veřejnosti na povolání učitele mateřské školy, a dále výsledky zohlednit v odpovědích na dílčí výzkumné otázky.

Tudíž, názor laické veřejnosti na povolání učitele mateřské školy je vcelku pozitivní a vesměs se všechny věkové kategorie shodovaly. Laická veřejnost vidí učitele mateřské školy jako důležité povolání, které má důležitou roli v životě dítěte. Laická veřejnost také nelpí na pohlaví učitele mateřské školy a považuje za důležitější jaký přístup k dětem učitel má nebo jak kvalitně svoji práci vykonává. I když je pohlaví, při volbě učitele mateřské školy až na dalších příčkách, laická veřejnost stále považuje toto povolání za ženské, a hlavně mladší respondenti byli ovlivněni genderovými stereotypy. Mimo otázky pohlaví, laická veřejnost v mateřských školách hledá učitelé, kteří svoji práci vykonávají kvalitně a jedná se o vzdělané odborníky. Teď přejdu k dílčím otázkám.

Výzkumná otázka 1: Jaké profesní činnosti učitele mateřské školy jsou dle laické veřejnosti nejdůležitější?

Mezi tři nejdůležitější profesní činnosti učitele mateřské školy, příslušníci laické veřejnosti řadí **celkový rozvoj dítěte, péče o dítě a vzdělávání dítěte**. V této otázce se také objevila zajímavá souvislost, která hovoří o tom, že lidé, kteří si myslí, že práce učitele mateřské školy je náročná, nepovažují učitele mateřské školy za člověka, který děti vzdělává ale spíše o děti profesionálně pečuje. Mimo to se v otázce o profesních činnostech na čtvrté příčce objevila profesní činnost hlídání dětí. Zde byl pro mě důležitý

názor rodičů a respondentů bezdětných. Obě tyto skupiny odpovídaly podobně a složka hlídání byla pro ně natolik důležitá že ji umisťovali na třetí nebo čtvrtou příčku. Z toho vyplývá, že faktor hlídání se stále pojí s předškolním vzděláváním a řadí se do nejdůležitějších profesních činností.

Výzkumná otázka 2: V čem laická veřejnost vidí práci učitele mateřské školy, jako náročné zaměstnání?

V první řadě je dobré uvést, že větší část laické veřejnosti považuje profesi učitele mateřské školy za náročné povolání. Mezi nejčastější aspekty, které činí profesi učitele mateřské školy náročnou, laická veřejnost řadí **psychickou náročnost** profese projevující se v každodenních situacích, při řešení problémů s dětmi ale také během interakce s rodiči. Další aspekt činící práci náročnou je nutná a neustále udržovaná pozornost učitelů na děti a také častá **komunikace** s rodiči. Dále se objevily aspekty jako je **zodpovědnost** za děti, která je na učitele kladena a **starost** o jejich bezpečí. Jistá část laické veřejnosti také volila odpověď, která hovořila o tom, že práce je náročná ale záleží v čem.

Výzkumná otázka 3: Jaké specifika vnímá laická veřejnost u mužů a žen v učitelském povolání?

Laická veřejnost v této otázce odpovídala genderově ovlivněně, jelikož při analýze odpovědí, proč právě ženy jsou vhodnější do mateřských škol se objevovaly popisy rysů typických pro ženy a příznačný pro muže. V odpovědích, které popisovaly proč právě ženy jsou vhodnější do mateřské školy, se objevovaly názory jako „*ženy mají mateřský přístup, mezi ženské rysy patří vlídnost, citlivost a jemnost proto jsou vhodnějšími do mateřské školy nebo ženy mají lepší předpoklady pro to postarat se o dítě*“.

Při otázce, jaké myšlenky by laickou veřejnost napadly, pokud by se setkali s mužem v předškolním zařízení, se odpovědi lišily hlavně dle pohlaví. Ženy předpokládaly, že jedním ze specifíků muže – učitele mateřské školy je to, že má rád děti a snaží se bořit stereotypy a byly z přítomnosti muže nadšené. Naopak muži se mužů v mateřských školách spíše obávali a jako hlavní specifika uváděli přílišnou drsnost na děti, absence jemného přístupu a strach dětí z cizí mužské postavy.

6 DISKUZE

Diskusi bych ráda započala výzkumem, který jsem již ve své bakalářské práci jednou zmínila. Jedná se o výzkum Majerčíkové a Urbaniecové (2020) a zabývá se pohledem učitelů mateřských škol na jejich vlastní povolání. Výzkum zde zařazuji záměrně, jelikož kvalitně nastiňuje problematiku postavení učitelů ve společnosti z jiné perspektivy, než já ve své práci a je z mého pohledu velmi zajímavé tyto dvě strany porovnat. Výzkum se orientuje na učitelky (jednalo se o ženy, proto ženský rod) a jejich vnímání svojí vlastní profese. Výzkumné šetření přineslo důležitý výsledek, který hovořil o tom, že až 88,1 % respondentek věří tomu, že jejich povolání nemá dobré postavení ve společnosti a kvůli toho ony samy na sebe pohlížejí s despektem. Moje dotazníkové šetření však přineslo jiný pohled, přímo ze strany laické veřejnosti a z celé interpretace výsledků vyplývá, že lidé, obzvlášť v mladším věku, vnímají profesi učitele mateřské školy velmi pozitivně a neposuzují toto povolání skrz, kolující ve společnosti, stereotypy. Samozřejmě to, jak na sebe učitel pohlíží do jisté míry záleží od toho, jak vnímá svojí profesní identitu apod. nicméně si myslím, že po pročetí vcelku pozitivních výsledků a odpovědí ze strany laické veřejnosti, se může leckomu objevit nová naděje, že jeho povolání není vnímáno s despektem. Také bych zde ráda přitočila téma feminizace profese, kdy opět v mé teoretické části jsem citovala jednoho autora, který hovořil o tom, že učitel mateřské školy je povolání vhodné pouze pro ženy. S tímto můj výzkum nesouzněl. Ano je pravda, že nejvíce procent získala odpověď, která určovala, že se jedná o ženské povolání, ale záhy za ní s velmi nízkým odstupem byla odpověď, volena respondenty, kteří si myslí, že neexistují povolání vhodné pro muže a vhodné pro ženy. Tímto se z mého pohledu vyvrací názor již zmiňovaného autora, protože část veřejnosti takto vůbec nepřemýšlí. Samozřejmě na feminizaci mají vliv i další faktory ale to, jak na povolání nahlíží laická veřejnost je také důležitý aspekt. Z mého pohledu by bylo zajímavé provést výzkum, který by vyvrátil jisté mýty spojené s touto profesí nebo výzkum porovnávající pohled laické veřejnosti na učitele mateřských škol a základních škol.

Další část diskuze bude navazovat na otázku již výše položenou a to je „*Jakou roli v životě dítěte má učitel mateřské školy?*“. Mimo, již popsanych zjištění, bych ráda ještě toto téma rozvedla v diskusi. Moji základní otázkou je, zdali se odpovědi laické veřejnosti shodují s rolemi vytyčenými v literatuře.

Ze seznamu rolí od Syslové (2017), popsané v kapitole 1.3, jsem zde nezahrnula roli administrační, konzultanta a rolí angažované osobnosti, jelikož prostřednictvím těchto

rolí, učitel přímo neovlivňuje děti. Níže, představuji roli učitele mateřské školy očima laické veřejnosti, v kontrastu s pojmy uvedenými v literatuře. Laická veřejnost charakterizovala pět nejčastějších rolí učitele mateřské školy. Jedná se o

- Role výchovná,
- role první autority v životě dítěte,
- role vzoru pro dítě,
- role člověka připravujícího dítě na první stupeň základní školy,
- role člověka utvářejícího dětem základ do života.

Syslová (2017) naopak vymezila role jako

- Role socializační a kultivační,
- role angažované osobnosti,
- role diagnostická a evaluační,
- role projektanta,
- role facilitátora.

Na první pohled se obě strany příliš neshodují nicméně po důkladnějším pročtení lze najít jisté totožnosti. Shodu lze najít v slovech „vzor pro dítě, utváří dětem základ do života“ a roli socializační a kultivační. V teoretické části, si lze důkladně přechýst co toto pojmenování znamená a pochopit, že v podstatě jde o stejné činnost ale jinak pojmenované. Laická veřejnost do svého výčtu rolí vůbec nezahrnula roli diagnostickou a evaluační. To lze připsat opět neznalosti profesních činností učitelů a nevědomosti o této části práce učitele. To samé lze říct o roli projektanta, nicméně zde bych přidala ještě hledisko toho, že laická veřejnost vůbec nezminila vzdělávací roli učitele a tuto část práce úplně vynechala. Proto se zde nemohly ani objevit odpovědi na téma učitelova projektování dětského vzdělávání a ovlivňování ho v této oblasti. Ano je faktem, že respondenti zmínili přípravu dítěte do první třídy základní školy, avšak z charakteru odpovědí nebylo cítit, že je učitel v roli vzdělávajícího ale spíše v roli rozvíjejícího dětskou mysl. Jak z výše uvedeného textu vyplývá laická veřejnost se z malé části shodla s rolemi učitele v mateřské škole vytyčenými v literatuře, avšak stále z mého pohledu má velké mezery ve znalosti profesních činností a s tím spojených rolí učitele mateřské školy.

7 DOPORUČENÍ DO PRAXE

Z interpretace výsledků, kterou jsem provedla výše vyplývá několik zajímavých doporučení do praxe pro učitele mateřských škol. V první řadě bych zmínila pozitivní prezentaci vlastního zaměstnání. Myslím si, že se jedná o nejdůležitější bod z celého doporučení, jelikož to, jak na svoji profesi nahlíží člověk, který je její součástí do velké míry ovlivňuje to, jak tuto profesi vnímá laická veřejnost okolo něj. Tudíž je důležité začít od stanovení si vlastní profesní identity a ujasnění si, toho, jak vnímám svoji profesi já sám.

Druhým bodem a zároveň doporučením do praxe pro učitele mateřských škol je otevřená komunikace s rodiči ohledně pracovní náplně, kterou učitele v mateřské škole mají. To se samozřejmě může provést při kvalitní spolupráci mateřské školy a rodiny, kdy učitel rodičům neprezentuje jenom výtvarná díla jejich dítěte a nepopisuje to, jak si dítě krásně hraje, ale opravdu pracuje s rodiči například na diagnostice dítěte, na schůzkách rodičům konkrétně představuje náplň jejich práce apod. Jednoduše tak, aby si rodiče pod pojmem administrativní práce dokázali představit co přesně obnáší.

Výše jsem již zmínila příkladovou diagnostiku, u které bych ještě ráda zůstala a vyzdvihla její další užitečnost a představila předposlední doporučení do praxe. Během aktivit jako je diagnostika, mají totiž učitele šanci prokázat svoji odbornost a dokázat, že nejsou pouhými chůvami, za které je někteří rodiče můžou mít. Je zde možné prezentovat svoje teoretické znalosti a zkušenosti a tím rodičům naznačit, že učitel mateřské školy je opravdu vzdělaným odborníkem.

Jako poslední bod do mého doporučení do praxe je opět rodičům zdůrazňovat vzdělávací funkci učitele a vymezovat se proti pojmenování „teta“ apod. Učitele by měli jasně dávat najevo, že jsou učiteli, a ne lépe vzdělanými chůvami, a tak napomocť lepšímu pohledu laické veřejnosti na profesi učitele mateřské školy. Lze to provést prostřednictvím aktivní komunikace s rodiči a dobré spolupráce mezi školou a rodinou. Tyto body považuji za nejdůležitější a myslím si, že díky nim se obraz učitelů mateřských škol může ve společnosti ještě o něco zlepšit, i když jak vyplývá z mého výzkumu již teď je na dobré cestě.

ZÁVĚRY

Bakalářská práce se zabývá názorem laické veřejnosti na profesi učitele mateřské školy. První úsek je započat teoretickou stránkou věci a popisem všech pojmů, které jsou pro empirickou část důležité. První kapitola se věnuje učitelům mateřské školy. Je zde definice tohoto pojmu, popis profesních činností, a role do kterých je učitel umisťován. Následuje podkapitola sjednocující současné požadavky na vzdělání pro učitele mateřských škol a následuje ukončení v podobě popisu oborových kompetencí. Jako další je v pořadí kapitola druhá, ve které se objevuje komparace historického a současného pohledu společnosti na učitele mateřských škol. Je zde popsán historický vývoj společenského postavení učitelů a na něj navazuje dnešní náhled na tuto problematiku. Se současností se také pojí poslední podkapitola druhé části, která rozebírá otázku učitel jako profese a vysvětluje konkrétní teoretické východiska k této oblasti. Třetí kapitola je poslední částí teorie a zaměřuje se na prestiž povolání učitele mateřské školy a feminizaci v tomto oboru. V první fázi jsou vymezené mýty o učitelské profesi, které mohou mít vliv na postavení učitelů je zde také lehce nastíněna problematika feminizace učitelského povolání a důvody, které nepoměr žen a mužů v učitelské profesi způsobují. Práce pokračuje praktickou částí, která začíná podrobnou metodologií, představující výzkumné cíle a na ně navazující výzkumné otázky. V této části je také popsán výzkumný vzorek a charakteristika respondentů. Na to navazuje popis výzkumné metody, charakteristika a detailní vhled do výzkumného nástroje a také je zde zmíněna délka šetření. V tento moment se již práce přesouvá ke konkrétním výsledkům a v dalším oddílu se nachází vyhodnocení dotazníku a interpretace výsledků. Nejdůležitějším výsledkem a také odpovědí na hlavní výzkumnou otázku je zjištění, že laická veřejnost si učitelů mateřských škol váží a hledá učitele vzdělané, kteří mají ke své práci pozitivní vztah a vykonávají jí kvalitně. I na další výzkumné otázky je nalezená odpověď, a proto je zde možné prezentovat, že laická veřejnost považuje za nejdůležitější profesní činnosti učitelů mateřských škol celkový rozvoj dítěte, péče o dítě a vzdělávání dítěte. Výzkum zjistil, že aspekt hlídání se ve spojitosti s mateřskou školou nevytratil a laická veřejnost se tohoto přesvědčení neustále drží. Mimo to je možné také určit, že laická veřejnost v otázkách specifik typických pro učitele muže a učitele ženy je stále ovlivněna genderovými stereotypy a jsou zde skupiny lidí, kteří se muže na této pozici obávají. Na druhou stranu existuje také část lidí, hlavně ženského pohlaví, která muže v mateřských školách velmi pozitivně vítá a je z jeho přítomnosti nadšená. Také bylo možné rozpoznat,

že při definování specifík učitelů žen a učitelů mužů, laickou veřejností jsou respondenti stále ovlivněni typickými přesvědčeními o charakteristikách jednotlivého pohlaví a v odpovědích proto zaznívaly slova jako: ženy mají mateřský cit, proto se o děti lépe postarají nebo ženy jsou vlídnější či jemnější, a proto mají lepší předpoklady pro kvalitní výkon učitelské profese. U mužů učitelů se zase při specifikách objevil strach z přílišné drsnosti a také nejistota z cizí mužské autority, kterou z pohledu laické veřejnosti děti tolik neznají. To jsou ty nejdůležitější zjištění, které výzkum na toto téma přinesl. Další zajímavé šetření by mohlo vzniknout na základě vymezených doporučení do praxe, které ve zkratce představují učitelům nenásilné a jednoduše realizovatelné změny chování, které mohou napomoci jejich postavení ve společnosti. Učitelé by měli odborněji komunikovat s rodiči ale i ostatními pracovníky mateřských škol, aby si udrželi status vzdělaného odborníka. Také je dobré se vyvarovat pojmenováním teta/ strejda a výhradně o sobě hovořit jako učitelce či učitel. S rodiči o přesné náplni učitelského povolání komunikovat a jasně představit všechny pracovní činnosti, které učitel během dne musí stihnout a také vyvíjet neustálou snahu rodičům připomínat vzdělávací funkci mateřských škol a tím postupně odstraňovat smýšlení veřejnosti o učitelích mateřské školy jako o lépe vzdělané chůvě. Šetření, které by na tento výzkum mohlo navázat by se mohlo zabývat komparací smýšlení rodičů o učitelích mateřských škol a o učitelích škol základních.

Výzkum považuji za úspěšně zrealizovaný a cíle za splněné. Přesto je možné v práci pozorovat určité nedostatky. Zlepšení by v příštím pokusu mohlo nastat při rozesílání dotazníku. Bylo by vhodnější zaslat dotazník respondentům tak, aby byly přibližně stejně obsazené všechny věkové skupiny a bylo tak jednodušší porovnat jejich názory. V ostatních oblastech je výzkum promyšlený a navazuje na celou teoretickou část bakalářské práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bendl, S. (2002). Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti*, 12 (4), 19-35.
2. Borovský, K. H. (1846). *Politické spisy. Díl 1*. Praha: Jan Laikem.
3. Burkovičová, R. (2012). *Profesní činnosti učitelů mateřských škol a jejich výzkum*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta.
4. Burkovičová, R. (2013). *Obtížnost profesních činností v učitelství pro mateřské školy*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta.
5. Burkovičová, R., & Kropáčková, J. (2014). Profesní činnosti učitelek mateřských škol ve světle současných českých výzkumů. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti*, 24(4), 562–582.
6. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, (2021). *Early childhood education and care: how to recruit, train and motivate well-qualified staff: final report*. Luxembourg: Publications Office.
7. Genderová problematika zaměstnanců ve školství. [Online]. (2021). Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Dostupné z:
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi>
8. Gordon, K. A. (2014). *Early childhood education: becoming a professional*. Los Angeles: SAGE.
9. Havlík, R. (1995). Motivace k učitelskému povolání. *Pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*, 65 (2), 154-163.
10. Havlík, R., & Kořa, J. (2011). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.
11. Helšusová, L. (2006). Pedagogický sbor. In I. Smetáčková. *Gender ve škole: Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. (20-25). Praha: Otevřená společnost.
12. Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál.
13. Horká, H., & Syslová, Z. (2011). *Studie k předškolní pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita.

14. Krykorková, H., & Váňová, R. (2010). *Učitel v současné škole*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
15. Majerčíková, J., & Urbaniecová, K. (2020). Prestiž učitelství v mateřské škole optikou subjektivní percepce učitelek. *Studia paedagogica*, 25(1), 51-77.
16. Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
17. Petruška, M., Fischer, J.L., Habadová, B., Hájek, M., Solař, J., & Strmisky Z. (1970). *Malý sociologický slovník*. Praha: Svoboda.
18. Průcha, J. (2002). *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál.
19. Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika* (Šestá, aktualizované a doplněné vydání). Praha: Portál.
20. Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Praha: Portál.
21. Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2020: Průměrná mzda vzrostla reálně o 3,8 % [Online]. (2021). *Český statistický úřad*. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2020>
22. Rohrmann, T. (2009). *Gender in Kindertageseinrichtungen: Ein Überblick über den Forschungsstand*. München: Deutsches Jugendinstitut e.V.
23. Saracho, O., & Spodek, B. (2003). *Studying teachers in Early Childhood Settings*. Connecticut: Information age publishing.
24. Scott, J., & Marshall, G. (Eds.). (2009). *A dictionary of sociology* (3rd ed. rev). Oxford: Oxford University Press.
25. Smetáčková, I., & Vlková, K. *Gender ve škole: Příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Praha: Otevřená společnost.
26. Spilková, V. (2004). *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido.
27. Syslová, Z. (2010). *Průběh vzdělávání jako jedna z oblastí vlastního hodnocení mateřské školy* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha). Dostupné z:
<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/23645/140002443.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

28. Syslová, Z. (2013). *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada.
29. Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi: Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita.
30. Syslová, Z., & Borkovcová, I. (2022). *Uvádění začínajících učitelů mateřských škol*. Praha: Wolters Kluwer.
31. Syslová, Z., & Hornáčková, V. (2014). Kvalita reflexe v profesním myšlení učitelek mateřských škol. *Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti*, 24 (4), 535-561.
32. Šmelová, E. (2006). *Mateřská škola a její učitelé v podmínkách společenských změn: teorie a praxe II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
33. Šmelová, E., & Nelešovská, A. (2009). *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
34. Tuček, M. (2019). *Prestiž povolání – červen 2019*. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění.
35. Vašutová, J. (2004). *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido.
36. Wiegerová, A. (2015). *Profesionalizace učitele mateřské školy z pohledu reformy kurikula*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
37. Zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb., (2004). *Zákony pro lidi*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ Mateřská škola

MŠMT Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Pořadí profesí podle prestiže.....	29
Obrázek 2 Záleží nebo záleželo by Vám na pohlaví učitele mateřské školy?	39
Obrázek 3 Které pohlaví je dle Vás vhodnější pro práci na pozici učitele mateřské školy?	42
Obrázek 4 Myslíte, že práce učitele mateřské školy je náročná?	44
Obrázek 5 Seřad'te profesní činnosti učitele mateřské školy dle důležitosti.	45
Obrázek 6 Učitelé mateřských škol jsou chůvy, které se o děti pouze starají	48
Obrázek 7 Učitel ženského pohlaví je automaticky kvalitnějším učitelem	49
Obrázek 8 Nejdůležitější kritérium pro vykonávání práce učitele mateřské školy je láskyplný vztah k dětem.....	50
Obrázek 9 Učitelé mateřských škol si s dětmi celý den hrají, pijí kávu, pak jdou na procházku a odchází domů.....	51
Obrázek 10 Jaké vzdělání by měl mít učitel mateřské školy?	52
Obrázek 11 Myslíte si, že vzdělání učitelů mateřských škol podmiňuje kvalitu jejich práce?	53
Obrázek 12 Který z učitelů dokáže nejvíce ovlivnit výchovu a vzdělávání dítěte?	55

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Kontingenční tabulka věk respondentů a záleží/nezáleží	40
Tabulka 2 Kontingenční tabulka věk a pohlaví učitelů	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro nečitelskou veřejnost

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO NEUČITELSKOU VEŘEJNOST**1. Kolik je Vám let?**

- a. 15-25
- b. 26-35
- c. 36-45
- d. 46-55
- e. 56-55
- f. 66-75
- g. 75 a více

2. Jaké je Vaše pohlaví?

- a. Muž
- b. Žena
- c. Jiné
- d. Nechci odpovídat

3. Z jakého kraje pocházíte?

- a. Hlavní město Praha
- b. Jihočeský kraj
- c. Karlovarský kraj
- d. Liberecký kraj
- e. Pardubický kraj
- f. Jihomoravský kraj
- g. Olomoucký kraj
- h. Středočeský kraj
- i. Plzeňský kraj
- j. Ústecký kraj
- k. Královehradecký kraj

- l. Kraj Vysočina
- m. Zlínský kraj
- n. Moravskoslezský kraj

4. Jakého vzdělání jste dosáhl/a?

- a. Základní vzdělání
- b. Střední vzdělání bez maturity
- c. Střední vzdělání s maturitou
- d. Vysokoškolské vzdělání – bakalářský stupeň
- e. Vysokoškolské vzdělání – magisterský stupeň
- f. Vyšší vzdělání

5. Uveďte obor, ve kterém jste dosáhl/a své vzdělání?

6. Máte děti?

- a. Ano
- b. Ne

7. Pokud jste odpověděli ano, uveďte jejich věk

	1	2	3	4	5
0-2 roky	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3-6 let	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
7-10 let	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Více než 10 let	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

8. Které pohlaví je dle Vás vhodnější pro práci na pozici učitele mateřské školy?

- a. Ženské pohlaví

- b. Mužské pohlaví
- c. Nemyslím si, že existuje povolání, které jsou vhodnější pro muže či pro ženy

9. Záleží nebo záleželo by Vám na pohlaví učitele mateřské školy?

- a. Ano
- b. Ne

10. Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO, zdůvodněte, proč Vám na tomto záleží.

11. Pokud jste na předchozí otázku odpověděli NE, zdůvodněte, proč Vám na tomto nezáleží.

12. Jaké myšlenky Vás napadnou při seznámení se s učitelem mateřské školy mužského pohlaví?

13. Jaké výhody či nevýhody vnímáte v práci učitele mateřské školy?

14. Myslíte si, že práce učitele mateřské školy je náročná?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Ano i ne, záleží v čem

15. Zdůvodněte svoji odpověď na otázku číslo 14.

16. Seřad'te profesní činnosti učitele mateřské školy dle důležitosti

- a. Péče o dítě
- b. Celkový rozvoj dítěte
- c. Spolupráce s rodiči
- d. Hlídat dítě
- e. Diagnostika dítěte
- f. Připravit dítě do první třídy základní školy
- g. Tvorba školního vzdělávacího programu
- h. Hrát si s dítětem

- i. Vzdělávání dítěte
- j. Sebevzdělávání

17. Pokud Vás napadly jiné činnosti, které nebyly zmíněné doplňte.

18. Seřad'te uvedené profese podle náročnosti

- a. Učitel mateřské školy
- b. Lékař
- c. Advokát
- d. Zdravotní sestra
- e. Učitel základní školy
- f. Učitel vysoké školy

19. Jaký by měl být učitel mateřské školy?

20. Souhlasíte či nesouhlasíte s daným tvrzením? (1= naprosto nesouhlasím, 5= naprosto souhlasím)

Učitele mateřských škol jsou chůvy, které se o děti pouze starají

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5

21. Souhlasíte či nesouhlasíte s daným tvrzením? (1= naprosto nesouhlasím, 5= naprosto souhlasím)

Učitel ženského pohlaví je automaticky kvalitnějším učitelem

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5

22. Souhlasíte či nesouhlasíte s daným tvrzením? (1= naprosto nesouhlasím, 5= naprosto souhlasím)

Nejdůležitější kritérium pro vykonávání práce učitele mateřské školy je láskyplný vztah k dětem

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5

23. Souhlasíte či nesouhlasíte s daným tvrzením? (1= naprosto nesouhlasím, 5= naprosto souhlasím)

Učitele mateřských škol si s dětmi celý den hrají, pijí kávu, pak jdou na procházku a odchází domů

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4
- e. 5

24. Jaké vzdělání by měl mít učitel mateřské školy?

- a. Středoškolské vzdělání pedagogického směru
- b. Středoškolské vzdělání nepedagogického směru
- c. Vysokoškolské bakalářské vzdělání
- d. Vysokoškolské magisterské vzdělání
- e. Nejsou nutné specifické požadavky na vzdělání

25. Myslíte si, že vzdělání učitelů mateřských škol podmiňuje kvalitu jejich práce?

- a. Ano

b. Ne

26. Pokud jste odpověděli ano, krátce zdůvodněte, jakým způsobem.

27. Který z učitelů dokáže nejvíce ovlivnit výchovu a vzdělávání dítěte?

- a. Učitel 1. st. ZŠ
- b. Učitel 2. st. ZŠ
- c. Učitel mateřské školy
- d. Vysokoškolský učitel
- e. Středoškolský učitel

28. Jakou roli v životě dítěte má učitel mateřské školy?